

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ «КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ імені
ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

Електронне видання

Архітектура комп'ютера

Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт
для студентів денної і заочної форми навчання

СПЕЦІАЛЬНОСТІ

121 – Інженерія програмного забезпечення

Затверджено методичною радою ФІОТ

Київ КПІ ім. Ігоря Сікорського

2020

Архітектура комп'ютера : Метод. вказівки до виконання лаб. робіт для студентів усіх форм навчання спеціальності 121 – Інженерія програмного забезпечення / Уклад.:Павло Катін, – К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. – с.105

Гриф надано Методичною радою ФІОТ

Електронне видання

Архітектура комп'ютера
Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт
для студентів

спеціальності 121 – Інженерія програмного забезпечення, спеціалізація
«Інтегровані інформаційні системи»

Укладач: Катін Павло Юрійович, канд. техн. наук, доц. каф. АУТС, ФІОТ

Рецензенти:

За редакцією укладачів

ЗМІСТ

1 ВСТУП.....	4
2.1 Лабораторна робота №1.....	5
2.2 Лабораторна робота №2.....	17
2.3 Лабораторна робота №3.....	25
2.4 Лабораторна робота №4.....	40
2.5 Лабораторна робота №5.....	56
2.6 Лабораторна робота №6.....	73
2.7 Лабораторна робота №7.....	83
2.8 Лабораторна робота №8.....	95
3 ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТУ ТА ПОРЯДОК ЙОГО ПОДАННЯ.....	104
4 СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	105

ВСТУП

Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з дисципліни архітектура комп'ютера формують у студентів потрібні знання, навички та вміння відповідно до вимог освітньої програми підготовки фахівця за спеціальністю 121 – Інженерія програмного забезпечення.

Надають можливість самостійного набуття знань і навичок у ході практичної роботи з програмування, налагодження і підтримки програмного забезпечення.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА №1

ТЕХНОЛОГІЯ РОЗРОБКИ ПРОГРАМ У АРХИТЕКТУРІ IA32 (X86)

REAL ADDRESS MODE

Мета лабораторної роботи полягає у набутті твердих навичок і знань технологічної основи розробки ПЗ на Асемблері, у ході якої застосовуються знання архітектури комп'ютерів.

Програма роботи складається з наступних кроків:

- підготувати персональний комп'ютер до розробки ПЗ на Асемблері Tasm;
- виконати повний цикл розробки, тестування і налагодження програмного забезпечення;
- зберігати отриману програму, зробити висновки щодо необхідності знань архітектури комп'ютера у ході розробки ПЗ.

Завдання для ЛР 1

1. Виконати повний технологічний цикл створення програми на Асемблері.
2. Доопрацювати вихідний код програми і вивести на консоль призвища всіх студентів робочої бригади.
3. Описати всі архітектурні елементи x86, що задіяні у програмі з використанням налагоджувача.

Теоретичні відомості для ЛР 1

Звіт має містити типовий титульний аркуш для лабораторних робіт, з підписом студента, результати дослідження і висновки. У результатах дослідження необхідно додати вихідний код з коментарями, при відсутності коментарів оцінка знижується. Робота виконується виключно у діалекті асемблеру TASM. Для підтвердження результатів необхідно запустити

налагоджувач Turbo Debugger і зробити фотографії екранів, з виділенням результатів.

Крім того необхідною умовою захисту лабораторної роботи є:

тверді навички розробки вихідного коду, його асемблювання, лінкування;

вміння користуватися Turbo Debugger, здійснювати покроковий запуск програми, відкривати вікно дампу пам'яті, переходити на необхідну адресу;

визначати адресу з використанням дампу пам'яті будь якого байту у сегменті стека або сегменті коду;

пояснити зміни у пам'яті програми під час кожного кроку, пояснити призначення кожної інструкції.

1. Розробка вихідного коду, асемблювання, лікування першого проекту.

Перша тестова програма буде виводить на екран повідомлення "Hello World!", зупинятися і очікувати натискання клавіші користувачем і на цьому її функціональність завершується. Розкриємо етапи створення програми.

Етап 1. Створення вихідного коду. Приклад вихідного коду показаний у фрагменті коду. Для розробки необхідно, користуючись одним з текстових редакторів, створити файл `hello.asm`. Скопіювати фрагмент коду до файлу `hello.asm` і зберегти його у робочому каталозі.

Етап 2. Асемблювання вихідного коду. Запускаємо консоль windows і, використовуючи команду `cd`, переходимо до робочого каталогу. За допомогою програми `TASM.EXE` переводимо `hello.asm` у машинний код `hello.obj`. Для асемблювання вихідного коду у командному рядку виконується команда:

```
tasm.exe /l /zi hello.asm.
```

Прапор `/l` створює у робочому каталозі файл лістингу `hello.lst`, що містить адреси, машинні коди, текст, коментарі. Це інформація для налагодження.

Прапор `/x` створює файл карти пам'яті. Наприклад при виконанні команди: `tlink /x hello.obj` створюється файл карти пам'яті `hello.map` (Linked Address Map).

Прапор `/zi` додає до файлу `hello.obj` коментарі, назви змінних, тощо. Це необхідно для спрощення процесу налагодження. У випадку відсутності помилок у `hello.asm` у робочому каталозі з'являється об'єктний файл, *hello.obj*.

Етап 3. Компонування або лінкування. На цьому етапі завершується визначення адресних посилань і об'єднання, якщо потрібно, декількох об'єктних файлів і бібліотек. В командному рядку виконується команда:

```
tlink.exe /v hello.obj.
```

Прапор `/v` додає до файлу `hello.exe` інформацію для спрощення процесу налагодження (коментарі, назви змінних, тощо). Якщо етап 3 є успішним, створюється файл – *hello.exe*. Його можна запустити, виконуючи команду *hello.exe* і отримати у консолі *Hello world*.

Крім того для проведення експерименту необхідно проводити покрокове виконання програми, контролювати зміст змінних, регістрів і дампу пам'яті. Для цього використовується Turbo Debugger, що надається у комплекті з Асемблером. Для трасування програми необхідно виконати у командному рядку, находячись у робочому каталозі наступну команду:

```
td.exe hello.exe.
```

Фрагмент коду, що може бути взятий за основу представлений далі.

```
TITLE LP_1
```

```
-----  
;ЛР №1.1
```

```
-----  
; Програмування 3. Системне програмування
```

```
; Завдання: Основи розробки і налагодження
```

```
; ВУЗ: КНУУ "КПІ"
```

```
; Факультет: ФІОТ
```

```
; Курс: 2
```

```
; Група: _ _ _
```

```
-----  
; Автор:
```

```
; Дата: _/_/_
```

```
-----
```

```
;I.ЗАГОЛОВОК ПРОГРАМИ
```

```
IDEAL ; Директива - тип Асемблера tasm
```

```
MODEL small ; Директива - тип моделі пам'яті
```

```
STACK 256 ; Директива - розмір стеку
```

```
;II.МАКРОСИ
```

```
;III.ПОЧАТОК СЕРІАЛІЗАЦІЇ ДАНИХ
```

```

DATASEG
exCode db 0
message db "Hello world!",10,13,'$';Рядок символів для виводу на екран
;VI. ПОЧАТОК СЕГМЕНТУ КОДУ

```

```

CODESEG

```

```

Start:

```

```

;----- 1. Ініціалізація DS и ES-----
    mov ax,@data; @data ідентифікатор, що створюються директивою model
    mov ds, ax   ; Завантаження початку сегменту даних в регістр ds
    mov es, ax   ; Завантаження початку сегменту даних в регістр es
;-----2. Операція виводу на консоль-----
    ; Пересилання адреси рядка символів message в регістр dx
    mov dx, offset message
    ; Завантаження числа 09h до регістру ah
    ; (Функція DOS 9h - команда виводу на консоль рядка)
    mov ah,09h
    int 21h      ; Виклик функції DOS 9h
;-----3. Операція зупинки програми, очікування натискання клавіш-----
    mov ah,01h
    ; Завантаження числа 01h до регістру ah
    ; (Функція DOS 1h - команда очікування натискання клавіші...)
    int 21h      ; Виклик функції DOS 1h
    ; Завантаження числа 4ch до регістру ah
    ; (Функція DOS 4ch - виходу з програми)
;-----4. Вихід з програми-----
    mov ah,4ch
    mov al,[exCode] ; отримання коду виходу
    int 21h        ; виклик функції DOS 4ch
    end Start

```

```

;-----
;ЛР №1.1(A)
;-----
; Програмування 3. Системне програмування
; Завдання: Основи розробки і налагодження переривання BIOS
; ВУЗ: КНУУ "КПІ"
; Факультет: ФІОТ
; Курс: 2
; Група: _ _ _
;-----
; Автор: _ _ _
; Дата: _ / _ / _
;-----

```

```

;I.ЗАГОЛОВОК ПРОГРАМИ
IDEAL ; Директива - тип Асемблера tasm
MODEL small ; Директива - тип моделі пам'яті
STACK 256 ; Директива - розмір стеку
;II.МАКРОСИ
;III.ПОЧАТОК СЕГМЕНТУ ДАНИХ
DATASEG

```



```
exCode db 0
message db "Hello world!",10,13,'$';Рядок символів для виводу на екран
;VI. ПОЧАТОК СЕГМЕНТУ КОДУ
```

CODESEG

Start:

```
;----- 1. Ініціалізація DS и ES-----
    mov ax,@data; @data ідентифікатор, що створюються директивою model
    mov ds, ax   ; Завантаження початку сегменту даних в регістр ds
    mov es, ax   ; Завантаження початку сегменту даних в регістр es
;-----2. Визначення відеорежиму-----
    mov ax, 0003h
    int 10h      ;Очищення екрану і встановлення курсору 0. 0
    mov dh, 0    ;Координата курсору
    mov dl, 0    ;Координатк курсору
;-----3. Операція виводу на консоль-----
    ; Завантаження числа 13h до регістру ah
    ; (Функція BIOS 13h - команда виводу на консоль рядка)
    mov ah,13h
    mov al, 0001h ;Режим виводу, курсор до кінця рядка
    mov cx, 15   ;Довжина рядка, тільки кількість символів
    mov bl, 12   ;Атрибут, якщо рядок містить тільки символи
    mov dh, 0    ;Координата курсору
    mov dl, 0    ;Координатк курсору
    mov dx, offset message ; Пересилання адреси рядка message в регістр dx
    int 10h      ; Виклик функції DOS 9h
;-----3. Операція зупинки програми, очікування натискання клавіш-----
    mov ah,01h   ; Завантаження числа 01h до регістру ah
    ; (Функція DOS 1h - команда очікування натискання клавіші...)
    int 21h      ; Виклик функції DOS 1h
    ; Завантаження числа 4ch до регістру ah
    ; (Функція DOS 4ch - виходу з програми)
;-----4. Вихід з програми-----
    mov ah,4ch
    mov al,[exCode] ; отримання коду виходу
    int 21h        ; виклик функції DOS 4ch
end Start
```

Будь яка програма на Асемблері складається з окремих частин. Ці частини програми розміщуються у окремих ділянках пам'яті, що називаються сегментами. Механізми адресації, що пов'язані з цим визначенням будуть більш докладно описані далі.

Як можна побачити з прикладу рис.2, TD відображає вікно коду, дамп пам'яті, регістри і вікно стеку. Ліворуч вікна коду і дампу пам'яті знаходяться логічні адреси, наприклад cs:0000, ds:0000.

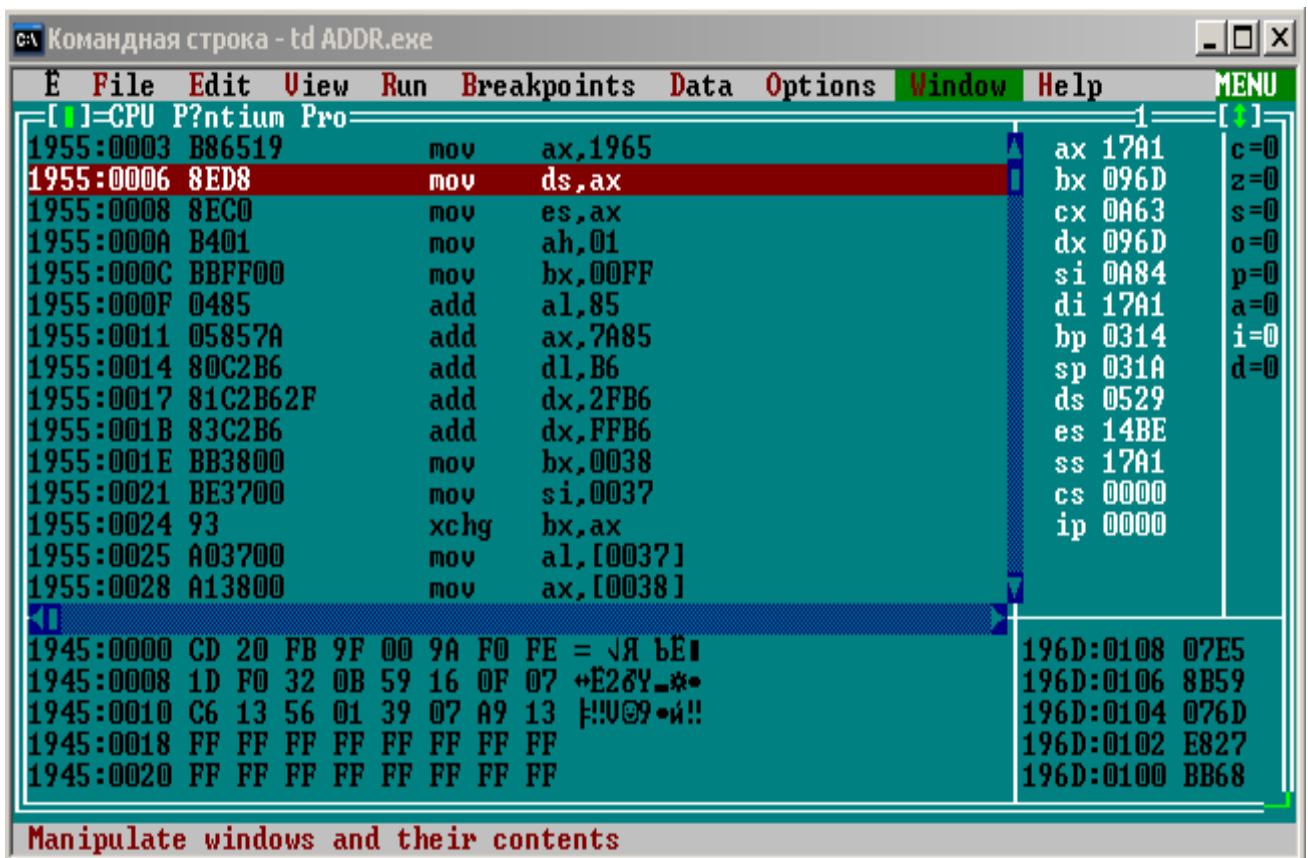

Рисунок 1- Вікно програми Turbo Debugger

Вихідний код можна умовно розподілити на 4 базових частини. Перша частина це заголовок програми, що показаний нижче.

```

                                ;I.ЗАГОЛОВОК ПРОГРАМИ
IDEAL                          ; Директива - тип Асемблера tasm
MODEL small                    ; Директива - тип моделі пам'яті
STACK 256                      ; Директива - розмір стеку

```

Перша директива заголовку визначає тип Асемблера. Асемблер TASM підтримує два діалекту: TASM і діалект MASM. Директива IDEAL в нашому прикладі визначає діалект TASM. Опишемо більш докладніше сегмент даних прикладу коду 1.1.

```

;III.ПОЧАТОК СЕГМЕНТУ ДАНИХ
DATASEG
exCode db 0
message db "Hello world!",10,13,'$';Рядок символів для виводу на екран

```

Він призначений для збереження змінних, масивів і інших даних програми. В цьому сегменті визначаються глобальні змінні. Наприклад, у якості змінної використовується exCode. Ця змінна має тип (розмір) 1 байт та має початкове

значення 0. Друга змінна є рядком символів, що будуть виводитися на консоль. Фактично це показчик на нульовий елемент масиву символів.

Програмна модель МПС на базі процесорів Intel 8086. Для розуміння роботи команд асемблера необхідно чітко представляти, як виконується адресація даних, які регістри процесора і у який спосіб можуть використовуватися при виконанні інструкцій. Для цього необхідно розглянути базову програмну модель процесорів Intel. До неї звичайно входять:

- 8 регістрів загального призначення, що служать для зберігання даних і показчиків;
- регістри сегментів зберігають адреси початку сегментів програми;
- регістр прапорів FLAGS, що дозволяє управляти виконання програми й станом процесора;
- регістр-показчик IP команди процесора;
- система команд (інструкцій) процесора;
- режими адресації даних у командах процесора.

Розглянемо більш докладно, що таке регістр. Регістр це пам'ять, що убудована до мікропроцесора і має найбільш швидку дію. У архітектурі процесорів Intel 8086 цей регістр має місткість 2 байти або одне машинне слово (16 біт). За кожним з регістрів закріплені власні імена, з використанням яких регістри адресуються у Асемблері.

Регістри загального призначення AX, BX, CX, DX мають можливість адресувати старший і молодший байт інформації і мають для них окремі назви. Розкриємо особливості цих регістрів більш докладно:

AX (AH, AL) акумулятор, що призначений для всіх операцій вводу-виводу, більш ніж інші регістри загального призначення спеціалізований для виконання арифметичних операцій, деякі арифметичні операції виконуються виключно з його використанням;

BX (BH, BL) базовий реєстр, рівноцінний іншим реєстрам загального призначення, має особливість, яка характерна тільки для нього - може зберігати адресу покажчика на масив під час базової адресації;

CX (CH, CL) реєстр лічильник, рівноцінний іншим реєстрам загального призначення, має особливість, яка характерна тільки для нього - забезпечує автоматичний декремент змінної під час циклічних операцій;

DX (DH, DL) реєстр даних, рівноцінний іншим реєстрам загального призначення, має особливість, яка характерна тільки для нього - забезпечує ввід і вивід інформації на зовнішні пристрої (операції IN, OUT).

До реєстрів загального призначення також відносять реєстри покажчики і індексні реєстри. Вони можуть бути використані у арифметичних і логічних операціях. На відміну від вищеописаних вони не можуть окремо адресувати молодший і старший байт слова. Основне призначення реєстрів покажчиків це забезпечення доступу до інформації у сегменті стеку, а саме:

реєстр SP покажчик на стек, дає можливість адресувати вершину стеку, разом з реєстром SS визначають адресу операнду у вершині стеку;

реєстр BP покажчик бази стеку, дає можливість адресувати будь-який операнд, що знаходиться у стеку, довільним образом. Отже три реєстра SP, SS, BP повністю керують стеком і не бажано їх використовувати з іншою метою. Основне призначення індексних реєстрів виконання операції пересилання символічних рядків, а саме: реєстр SI індекс джерела рядку символів, реєстр DI індекс призначення рядку символів. Ці реєстри також використовуються у індексної адресації. У програмах для налагодження прийнято позначати зміст реєстрів з використанням цифр системи числення з основою 16.

Вони не призначені для виконання математичних і інших операцій, їх основне призначення забезпечення адресації в архітектурі МПС. Кожний з сегментних реєстрів може забезпечити адресацію 64К ОЗП. Вони не можуть бути адресовані прямо, доступ до них здійснюється через РЗП. Як було сказано раніше програми у Real Address Mode складається з частин, що

називаються сегментами. Для адресації кожного з сегментів призначені ці реєстри.

Реєстр CS, сегмента коду, що містить початкову адресу сегменту коду, зміст цього сегменту, помножений на 16 із додаванням величини зміщення у реєстрі IP, визначає адресу поточної команди, що буде виконуватися.

Реєстр DS, сегмента даних, містить початкову адресу сегменту даних, у нашому прикладі вимагає ініціалізації і дає можливість адресувати будь яку змінну, об'єкт або символічний рядок, що знаходиться у сегменті даних.

Реєстр SS, реєстр сегмента стеку містить початкову адресу сегменту стеку, зміст цього сегменту, помножений на 16 із додаванням величини зміщення у реєстрі SP, визначає адресу слова у вершині стеку.

Реєстр ES, додатковий реєстр, може містити тимчасові значення адрес у різних способах адресації, потребує ініціалізації. До реєстра покажчика IP у звичайному режимі роботи у розробника немає доступу до цього реєстру.

Реєстр прапорів FLAGS, відображає і керує поточним станом архітектури МПС. Перечислимо прапори і їх призначення: О переповнення, встановлюється у 1 при переповненні старшого біта операнду, D визначає правий або лівий напрямок пересилання строкових рядків у пам'яті, І встановлений у 1, коли дозволені зовнішні переривання, Т встановлений у 1 у покривному режимі під час налагодження програми, S містить знак результату під час арифметичних операцій, Z ознака результату арифметичної операції нульовий встановлюється в 1, А зовнішній перенос, використовується для спеціалізованих арифметичних операцій, Р контроль парності встановлюється у 1 при парності результату у молодшій частині слова, С містить перенос з старшого біту після арифметичних операцій, або останній біт при циклічних зсувах.

Перелічимо ще переривання DOS для виводу на консоль.

Функція DOS 06h: записати символ на консоль без перевірки на Ctrl-Break

Вхідні параметри: AH = 06h

DL = ASCII-код символу

Вихідні параметри: AL = код записаного символу

Функція DOS 09h: записати символ на консоль без перевірки на Ctrl-Break

Вхідні параметри: AH = 09h

DS:DX = адреса рядка, що закінчується символом \$(24h)

Вихідні параметри: AL = код крайнього символу

Після цієї команди, МПС виводить на консоль рядок символів, початкова адреса якого записана у DX. У аналогічний спосіб працюють всі переривання.

-----3. Операція зупинки програми, очікування натискання клавіш-----

```
mov ah,01h          ; Завантаження числа 01h до регістру ah
                    ; (Функція DOS 1h - команда очікування натискання клавіші...)
int 21h             ; Виклик функції DOS 1h
```

У ділянці коду, що показана вище, здійснюється операція затримки консолі до першого натискання клавіші. Регістр AH призначений для визначення типу операції очікування. У нашому випадку до AH треба занести цифру 01 (команда `mov ah,01h`). Інших операндів нам не потрібно, тому відразу викликається переривання DOS `int 21h`. Після цього робота програми зупиняється і програма очікує натискання на клавішу користувачем, після натискання програма продовжує роботу.

-----4. Вихід з програми-----

```
                    ; Завантаження числа 4ch до регістру ah
                    ; (Функція DOS 4ch - виходу з програми)
mov ah,4ch
mov al,[exCode]     ; отримання коду виходу
int 21h             ; виклик функції DOS 4ch
end Start
```

У ділянці коду, що показана вище, здійснюється операція виходу з програми з використанням функції DOS. Для цього задіяні два регістри. Як було показано у попередніх прикладах, регістр AH призначений для визначення типу операції виходу. У нашому випадку до AH треба занести число 4ch (команда `mov ah,4ch`). Другий регістр AL призначений для збереження коду виходу (команда `mov al,[exCode]`). Далі викликається переривання DOS `int 21h`. Після цього робота програми завершується.

Для виводу на консоль можна скористатися іншим видом переривань.
Переривань BIOS існує багато видів.

Перелічімо ще переривання BIOS для виводу на консоль.

Переривання BIOS 10h (00h): Встановити відеорежим

Вхідні параметри: AH = 00h

AL = номер режиму у молодших 7 бітах

Вихідні параметри:

Переривання BIOS 10h (02h): Управління положенням курсору

Вхідні параметри: AH = 02h Управління положенням курсору

BH = Номер сторінки

DH = рядок

DL = стовпчик

Вихідні параметри:

Переривання BIOS 10h (AH = 13h): Вивід рядку із заданими параметрами

Вхідні параметри: AH = 13h

AL = режим виводу, біт 0 курсор до кінця, біт 1 наявність атрибутів, кожний символ містить код ASCII(1 байт) і атрибут (2 байт)

CX = довжина рядка (тільки число символів)

BL = атрибут для всього рядка, якщо рядок містить символи

DH, DL = рядок і стовпчик, координати початку виводу

ES:BP = адреса рядка, що виводиться у пам'яті

Вихідні параметри:

Індивідуальні завдання

Вивести на консоль імена студентів робочих груп. Кількість разів для виводу відповідає номеру групи.

Перелік питань для підготовки до лабораторної роботи 1

1. Перелічіть регістри загального призначення і сегментні регістри архітектури МПС Intel 8086. Розкрийте поняття розрядності регістрів, призначення, особливості регістрів.

2. Як здійснюється сегментація пам'яті архітектури МПС на базі Intel 8086, які бувають сегменти. Який може бути максимальний і мінімальний розмір сегменту?

3. Команда `mov` у архітектурі Intel 8086. Дайте поняття операнду. Які операнди команди `mov` застосовуються? Поясніть на прикладі коду.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА №2 ПРЯМИЙ ДОСТУП ДО ВІДЕОПАМ'ЯТІ АРХІТЕКТУРИ IA-32 (X86) У REAL ADDRESS MODE

Мета лабораторної роботи полягає у набутті впевнених знань і навичок з розробки ПЗ на Асемблері для управління відеопам'яттю з урахуванням знань архітектури IA-32 у real address mode.

Програма роботи складається з наступних кроків:

- вивчити відеопам'ять архітектури IA-32 у real address mode;
- виконати повний цикл розробки, тестування і налагодження програмного забезпечення;
- зберегти отриману програму, зробити висновки щодо необхідності знань архітектури комп'ютера у ході розробки ПЗ.

Теоретичні відомості для ЛР 2

Необхідною умовою захисту лабораторної роботи є: тверді навички розробки вихідного коду, його асемблювання, лінкування ; вміння користуватися Turbo Debugger, здійснювати покроковий запуск програми, відкривати вікно дампу пам'яті, переходити на необхідну адресу; визначати адресу з використанням дампу пам'яті будь якого байту у сегменті стека або сегменті коду; пояснити зміни у пам'яті програми під час кожного кроку, пояснити призначення кожної інструкції. В режим real address mode архітектури МПС переходить під час завантаження операційної системи. В цьому режимі архітектури МПС може адресувати 1Мбайт ОЗП. Повний обсяг ОЗП комп'ютер може адресувати тільки у protected mode, у захищеному режимі роботи процесора. Опис розподілу пам'яті у архітектурі 8086 Сучасні компютери обладнуються оперативною паміттю обсягом від 4 і більше Гбайт. Компютери архітектури IA32 працюють у декількох режимах. В режим real address mode МПС переходить під час завантаження операційної системи. В цьому режимі МПС може адресувати 1Мбайт ОЗП.

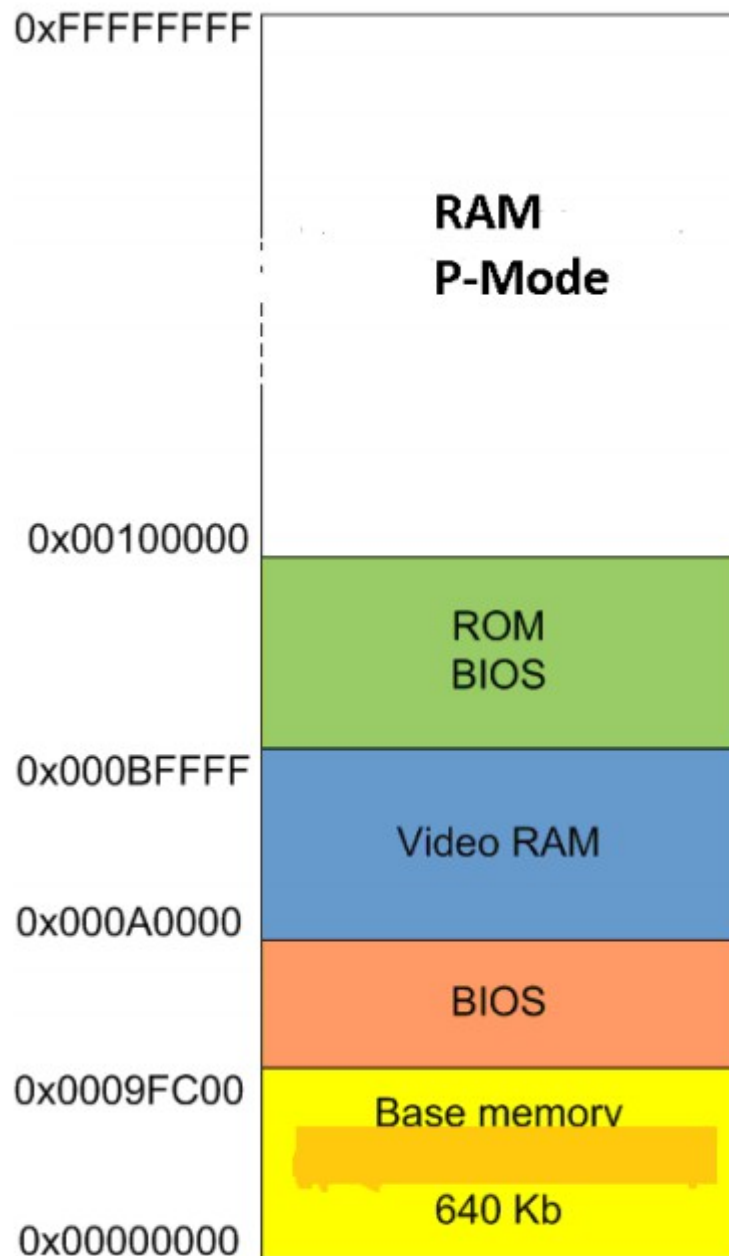

Рисунок 2 - Розподіл ОЗП у режимі real address mode

Повний обсяг ОЗП комп'ютер може адресувати тільки у protected mode, у захищеному режимі роботи процесора. Необхідно розділити два терміни: адресний простір і оперативна пам'ять (ОЗП). Адресний простір це набір адрес, іноді абстрактних, що може адресувати процесор. Вони не обов'язково відповідають реальному фізичному ОЗП. Типова схема адресного простору показана на рисунку для real address mode. Перші 640 Кбайт адресного

простору фізичної пам'яті (від 00000h до 9FFFFh) відводять під основну оперативну пам'ять, що називають стандартною або звичайною. Цьому адресному простору відповідає зміст сегментних адрес (від 0000h до 9FFFh). На початок цієї пам'яті завантажують таблиці і програми. На самому початку ОЗП, на першому кілобайті реалізовані вектори переривань, 256 векторів по 4 байта кожний. Вони забезпечують роботу апаратної частини МПС. Стандартні вектори заповнюються автоматично, інші розробник може додати або змінити. За векторами переривань розташована так звана ділянка даних BIOS, починаючи з сегментної адреси 40h. До функції BIOS входить тестування вузлів МПС, завантаження ОС і управління штатними пристроями МПС під час завантаження (клавіатура, дисплей, таймер тощо). Після векторів переривань і BIOS залишки стандартного ОЗП призначаються для завантаження прикладних і системних програм. Описання і функції відеопам'яті. Дуже важливо розділяти два терміну: адресний простір і оперативна пам'ять (ОЗП). ОЗП це реально існуючий набір інсталюваної оперативної пам'яті у архітектурі МПС. Адресний простір це набір адрес, іноді абстрактних, що може адресувати процесор. Вони не обов'язково відповідають реальному фізичному ОЗП. Особливо це актуально у protected mode. Для формування псевдографіки на екрані у real address mode архітектурі МПС IA-32 використовується відеопам'ять. Запис певних значень до відеопам'яті призводить до відображення на екрані відповідних символів і зафарблення екрану. Після звичайної пам'яті починається графічна відеопам'ять. Вона призначена для відображення інформації під час початкової роботи ПК, управління BIOS, і налаштування системи. Графічна відеопам'ять актуальна до закінчення завантаження драйверів відео і виходу у p-mode. Відеопам'ять починається з фізичної адреси A0000h і закінчується B0000h. Графічна пам'ять займає теоретично 64 Кбайт адресного простору, до адреси AFFFFh. Текстова відеопам'ять розташована на певній відстані від графічної і займає 32 Кбайта, починаючи з адреси B8000h. Текстова пам'ять включає до себе 8 відео сторінок

і займає у адресному просторі 32 Кбайту. Початок іде від відео сторінки з адресою відеопам'яті B800h.

Кожна сторінка займає 4 Кбайт, отже:

0 сторінка B800h,

1 сторінка B900h,

2 сторінка BA00h, тощо. При включенні комп'ютера видимої стає відео сторінка 0. Заміна старінок здійснюється викликом функції 05h переривання 10h BIOS. Будь який код, що записується до відеопам'яті, відразу відображається на екрані у вигляді зафарбленого символу на певному знакомісті. Кожний символ займає у відео пам'яті 2 байт. Молодші (парні) байти всіх полів відводять під коди ASCII. Старші (непарні) під атрибути відповідного знаку. Отже для опису символу потрібне слово. Таким чином кожному знаку місту відповідає два байт. Розмір екрану у цьому режимі роботи визначається 80x25, тобто кожному рядку відповідає одновірна матриця типу слово довжиною у 80 знаків. Отже перехід на наступний рядок екрану визначається не керуючими кодами ASCII а розміщенням знаку у полі сторінки пам'яті. Залишок першого мегабайта пам'яті, починаючи з C0000h по 100000h передається для потреб завантаження ОС. Адреси вище 1 мегабайту відповідають розширеної пам'яті і доступні після завантаження ОС. Для виводу інформації до відеопам'яті будемо звертатися до комірки пам'яті з відомими фізичними адресами. Для визначення фізичної адреси потрібно знати термінологію, щодо адрес. Логічна адреса складається з двох частин, наприклад ds:0000. Першу частину адреси визначає адреса початку сегменту, що знаходиться у сегментному реєстрі, наприклад ds. Це значення апаратно множиться на 16 і до нього додається зміщення у сегменті (або ефективної адреси). Зміщення у сегменті називають ефективної адресом. Приведемо приклад, нехай для певного експерименту значення DS дорівнює 52F6. Зміщення у сегменті дорівнює 0. Отже його логічна адреса може бути записана DS:0000, або 52F6:0000. Фізична адреса відповідно дорівнює 52F60. Для запису

інформації до відеопам'яті необхідно користуватися фізичної адресом. Як визначити фізичну адресу для практичних потреб.

Розглянемо рис.3. На ньому показаний фрагмент роботи програми. З нього видно, як розташувати ініціалізований масив `ar_ans` у оперативну пам'ять і звернутися до відповідної адреси дампу пам'яті, відповідного сегменту. У нашому випадку це сегмент даних. Розмірність масиву 3×3 , всього дев'ять елементів, тип даних – слово.

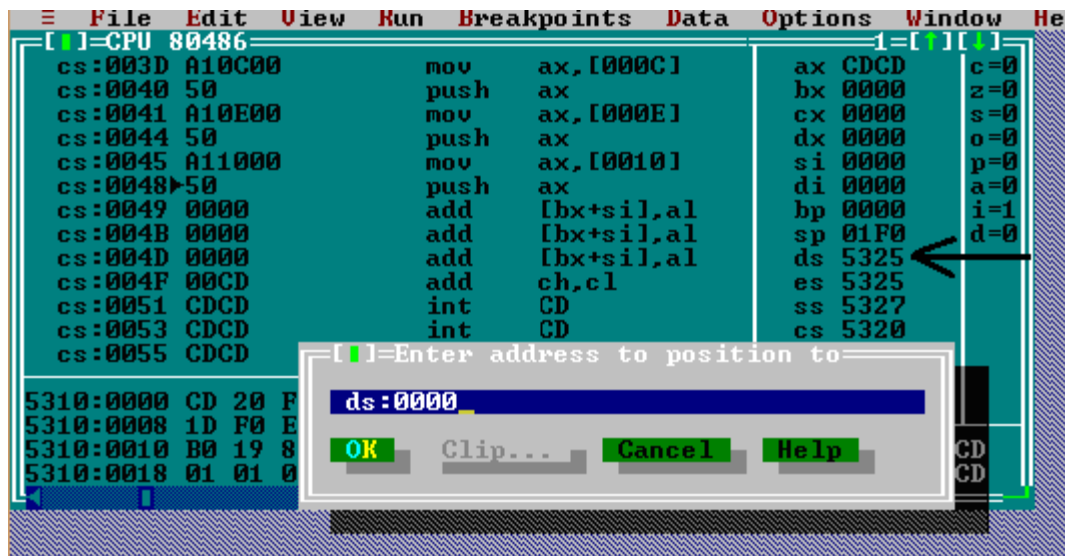

Рисунок 3 - Визначення фізичної адреси масиву у сегменті даних

Масив `ar_ans` записано у сегмент даних, що підтверджує дамп пам'яті, який показаний на рис.4. Можна переконатися, що всі елементи двовимірного масиву розташовані у оперативній пам'яті послідовно. Нульовий елемент масиву `ar_ans` має логічну адресу `DS:0000h`, крайній елемент має логічну адресу `DS:0010h`. Рисунок 3 - Визначення фізичної адреси масиву у сегменті даних

Масив `ar_ans` записано у сегмент даних, що підтверджує дамп пам'яті, який показаний на рис.4. Можна переконатися, що всі елементи двовимірного масиву розташовані у оперативній пам'яті послідовно. Нульовий елемент масиву `ar_ans` має логічну адресу `DS:0000h`, крайній елемент має логічну адресу `DS:0010h`.

```
ds:0000 CD CD CD CD CD CD CD CD ==
ds:0008 CD CD CD CD CD CD CD CD ==
ds:0010 CD CD 00 00 00 00 07 00 == •
```

Рисунок 4 - Зміст початку сегмента пам'яті

Таким чином можна визначити ефективну адресу (зміщення у сегменті) для `ar_ans[0][0]` та `ar_ans[3][3]`. Для нульового елементу масиву `ar_ans` воно, відповідно рис.3, дорівнює `0000h`. Для крайнього елементу масиву `ar_ans` - `0010h`. Визначимо фізичну адресу нульового елементу масиву `ar_ans`. Для цього зміст сегментного реєстра, що відповідно рис.2, містить число `5325h`, множимо на `10h(16)` і додаємо значення зміщення (ефективної адреси). Отже для `ar_ans[0][0]` фізична адреса у оперативної пам'яті дорівнює `53250h`, для `ar_ans[3][3]` відповідно дорівнює `53260h`. Приклад одного з варіантів виведення на консоль інформації через відеопам'ять.

```
;-----
; ЛР №2
;-----
; Архітектура ком
; Завдання:
; ВУЗ: КНУУ КП?
; Факультет: Ф?ОТ
; Курс: 2
; Група:
;-----
; Автор:
; Дата: 08.09.2020
;-----
;-----ЗАГОЛОВОК ПРОГРАМИ-----
IDEAL
; Директива - тип Асемблера tasm
MODEL small
; Директива - тип модел? пам'ят?
STACK 256
```

```

; Директива - розм?р стеку в байтах
;-----МАКРОСИ-----
; макрос для ?н?ц?ал?зац?ї
MACRO M_Init
; Початок макросу
mov ax, @data ; ax <- @data
mov ds, ax ; ds <- ax
mov es, ax ; es <- ax
ENDM M_Init
; К?нець макросу
;-----ПОЧАТОК СЕГМЕНТУ ДАНИХ----- DATASEG
exCode db 0
; Одна Л?н?я прямокутника

rect_line db 31h,31h,32h,31h,33h,31h,00h,31h,00h,31h,33h,31h,00h,31h,00h,31h
db 00h,31h,00h,31h,00h,31h,00h,31h,00h,31h,33h,31h,00h,31h,00h,31h
db 00h,31h,00h,31h,00h,31h,00h,31h,00h,31h,33h,31h,00h,31h,00h,31h
db 37h,22h,37h,22h,00h,31h,00h,31h,00h,31h,33h,31h,00h,31h,00h,31h
db 00h,31h,00h,31h,00h,31h,00h,31h,00h,31h,33h,31h,00h,31h,00h,31h
db 37h,31h,37h,31h,00h,31h,00h,31h,00h,31h,33h,31h,00h,31h,00h,31h
rect_line_length=$-rect_line
test_data dw 0aa77h,0aa77h, 0aa77h
test_data_length=$-test_data
;-----ПОЧАТОК СЕГМЕНТУ КОДУ----- CODESEG
Start:
M_Init
;-----
mov dx,1604 ; Початок виводу прямокутника
mov ax,0B800h ; 1. Сегментна адреса в?деопамят?
mov es,ax ; 2. До ES ; Налаштування SI,DI и CX для movsb
mov di,dx; di <- Початок виводу на екран
mov si,offset rect_line
mov cx,rect_line_length ; Число байт?в на пересилання
cld ; DF - вперед

```

rep movsb ; Пересилання Exit:

mov ah,04Ch

mov al,[exCode] ; отримання коду виходу

int 21h ; виклик функції DOS 4ch

;-----

END Start

;-----

Таблиця 1								
Варіанти	1	2	3	4	5	6	7	8
Координата x	2	40	2	40	2	40	30	50
Координата y	2	2	10	10	15	15	30	50
Кольори прямокутника	Синій	Зелений	Бірюза	Червон	Білий	Блакитни й	Жовтий	Салатов.
Кольори надпису	Зелений	Синій	Червон	Бірюза	Блакитни й	Білий	Салатов.	Жовтий

ЗАВДАННЯ 1. Вивести до знакової відеопам'яті архітектурі МПС у реальному режимі інформацію так, щоб на консолі утворився прямокутник розміром 20 знаків по горизонталі і 10 знаків по вертикалі. Колір надпису наданий у таблиці, відповідно до варіанту. Кольори прямокутника і координати верхнього лівого кута прямокутника відносно верхнього лівого кута екрану визначені у таблиці 1 відповідно до варіантів.

2. Всі вищеописані елементи утворюються або набором у масиві або з використанням циклічних конструкцій і у вигляді процедур.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА №3
ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ АДРЕСАЦІЇ
АРХІТЕКТУРИ IA-32 (X86) У REAL ADDRESS MODE

Мета лабораторної роботи полягає у набутті впевнених знань і навичок технологічної основи розробки ПЗ на Асемблері, у ході якої застосовуються знання архітектури комп'ютерів.

Програма роботи складається з наступних кроків:

- вивчити механізми адресації у архітектурі IA-32 у real address mode;
- виконати повний цикл розробки, тестування і налагодження програмного забезпечення;
- зберегти отриману програму, зробити висновки щодо необхідності знань архітектури комп'ютера у ході розробки ПЗ.

Теоретичні відомості для ЛР 3

Кожна архітектура МПС має свою особливість управління пам'яттю. Розглянемо у найбільш загальних рисах архітектуру МПС на базі Intel 8086. Як більшість архітектурі МПС вона містить базові елементи: процесор, внутрішня пам'ять, периферійні пристрої. Все це об'єднано між собою системною магістраллю. Вона включає шину адрес, шину даних і шину управління. Кількість провідників у шині визначає її розрядність. Шина даних 16-розрядна, шина адрес 20- розрядна. Звичайно архітектура МПС містить два тип внутрішньої пам'яті: постійний пристрій для запам'ятовування (ПЗП) read-only memory (ROM), оперативний пристрій запам'ятовування (ОЗП) random access memory (RAM). Всі змінні, що оголошені у сегменті даних розміщуються у пам'яті ОЗП і до них можливий доступ з будь-якої частини програми. Звичайно програма розподіляється на окремі частини, що не перетинаються, які називаються сегментами. Змінні розташовуються у сегменті даних. Синтаксис оголошення змінних показаний далі.

```
;Оголошення змінних
v1_byte      DB      1
v2_word      DW      0aaffh
```

v3_dword DD 011ff11ffh

У даному прикладі оголошено і три змінних. Перша змінна має тип однобайтової змінної, друга змінна має тип машинне слово (максимальний розмір 2 байта), третя змінна має розмір подвійне слово (максимальний розмір 4 байта).

Для доступу до цих змінних важно знати способи адресації архітектури МПС, особливо це важно для розробці на Асемблері. Існують різні варіанти опису способів адресації у 16 розрядної архітектурі 8086 у режимі Real Adress Mode. Використаємо варіант Рудакова-Фіногенова.

Відповідно варіанту усі способи адресації розділимо на групи:
безпосередня,
регістрова,
пряма,
визначенням адреси пам'яті.

Крайня група включає: базову, індексну, базово-індексну, базово-індексну зі зміщенням. Почнемо розглядання способів адресації із визначенням адреси пам'яті. Для цього скористуємося вихідним кодом. Як можна побачити з вихідного коду, у самого початку сегменту даних знаходиться двовимірний масив array2Db, що складається з елементів в один байт, має розмір 16x16. Такий тип і розмір масиву обраний тому, що він зручно розміщується у пам'яті і гарно відображається у TD. Запустимо програму і відкриємо значення дампу (змісту у поточний стан часу) пам'яті з використанням TD. Дамп пам'яті має зміст, як показаний на рис.5.

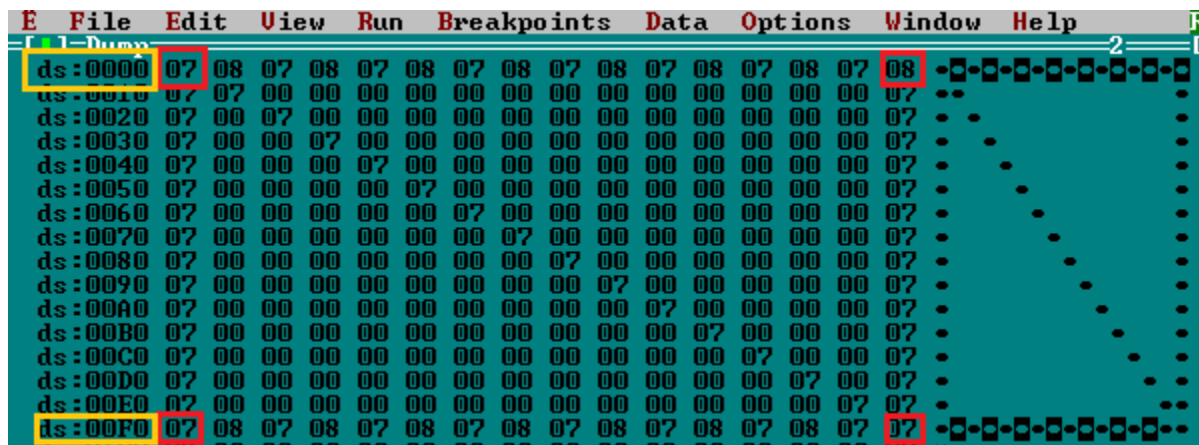

Рисунок - 5 Вихідний зміст пам'яті.

Як можна побачити з рис.5, у вікні дампу пам'яті Turbo Debugger відображає в кожному рядку зміст 16 байтів або 8 машинних слів. Ліворуч від кожного рядка показана так звана логічна адреса самого лівого байта у рядку. Вона складається з двох частин ds:0000 (виділено жовтим кольором). Ця логічна адреса відповідає адресі початку масиву, його нульового елементу. Вона складається з адреси початку сегменту, частина якої знаходиться у ds і зміщення у сегменті (або ефективної адреси). У якості пояснення визначимо логічні адреси кутових елементів матриці (виділені червоним кольором). Визначимо логічну адресу крайнього верхнього лівого байту двовимірного масиву. Для мого експерименту значення DS дорівнює 52F6. Зміщення цього елементу у сегменті дорівнює 0. Отже його логічна адреса може бути записана DS:0000, або 52F6:0000.

Визначимо логічну адресу крайнього верхнього правого байту двовимірного масиву. Значення DS однаково для всього масиву. Підраховуючи відступ від нульового елементу визначаємо зміщення, що дорівнює 15. У системі числення з основою 16 це відповідає цифрі F. Таким чином логічну адресу можна записати DS:000F, або 52F6:000F. Аналогічно вираховуємо логічну адресу для інших елементів, отримаємо разом:

елемент 0:0, його логічна адреса DS:0000, або 52F6:0000;

елемент 0:16, його логічна адреса DS:000F, або 52F6:000F;

елемент 16:0, його логічна адреса DS:00F0, або 52F6:00F0;

елемент 16:16, його логічна адреса DS:00FF, або 52F6:00FF.

В такий спосіб можна визначити логічну адресу будь-якого елемента (байту) масиву, або іншого об'єкту у ОЗП. Зрозуміло, що у реальних програмах такого зручного розташування масиву у пам'яті не буде. Користуючись Turbo Debugger проведемо дослідження прямої адресації. Синтаксис для TASM показаний у фрагменті, що взятий з вихідного коду і показаний нижче. Для демонстрації прямої адресації до регістру AX записується число 3 і далі, з використанням прямої адресації здійснюється запис до експериментального масиву. Знаючи розташування експериментального масиву у пам'яті, необхідно записати до нього значення з регістру AX.

```
; **1. Пряме звернення до пам'яті з відомою абсолютною ;адресою
mov ax,03h; В ax записується константа.
; Дуже небезпечний механізм. Проте дає повну владу над кодом.
mov [DS:[00h]], ax ; Прямий запис у пам'ять за адресою DS:0000 змісту AX
mov [DS:[01h]], ax ;
mov [DS:[02h]], ax ;
mov [DS:[03h]], ax ;
mov [DS:[04h]], ax ;
mov [DS:[05h]], ax ;
mov [DS:[06h]], ax ;
mov [DS:[07h]], ax ;
```

Для цього виконаємо програму покроково і перевіримо ділянку дампу пам'яті з використанням TD. Результат показаний на рис.6.

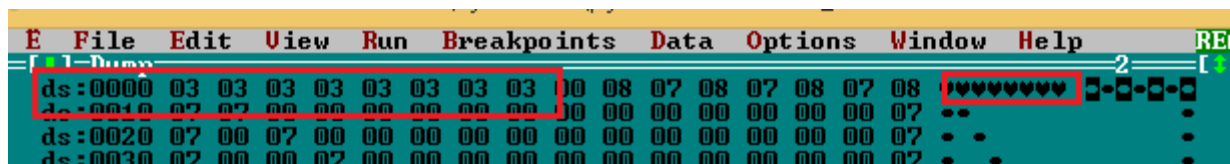

Рисунок - 6 Результат роботи прямої адресації

Під час роботи програми вихідні елементи експериментального масиву було зміщено значеннями регістру AX у діапазоні адрес ds:0000-ds:0007, що відповідає вимогам вихідного коду програми. Таким чином експериментально підтверджено положення синтаксису і результатів роботи. Узагальнімо синтаксис прямої адресації до пам'яті.

1. Може бути використано безпосереднє значення, наприклад:

```
mov [DS:[07h]], ax
```

2. Може бути використана назва операнду, наприклад:

```
mov [v1_byte], ax
```

3. Може використовуватися додатковий сегмент, або інші сегменти, наприклад сегмент коду:

```
mov [ES:[07h]], ax  
mov [CS:[07h]], ax.
```


У якості висновку необхідно відмітити, що цей механізм дає можливість повної влади над пам'яттю у Real Address Mode і є небезпечним механізмом. Ми можемо на свій розсуд записати до будь якої ділянки пам'яті будь яке число, що може привести до пошкодження даних. Зрозуміла і незручність цього механізму, що полягає у запису до коду значення абсолютної адреси у вигляді констант. Цей механізм доцільно використовувати для адресації змінних.

Для зручного доступу елементів масивів і ділянок пам'яті призначена базова і індексна адресація. Базова адресація передбачає використання для адресації регістрів BX або BP, що відповідно до синтаксису замикають у квадратні скобки. При використанні регістру BX по умовчанню архітектура МПС береться логічна адреса DS:BX. Приклад синтаксису показаний у коді нижче. При використанні регістра BP по умовчанню архітектурі МПС береться логічна адреса SS:BP, дається довільний доступ до стеку, докладно буде описано далі.

;****Приклад 1, базова адресація.**

```
mov al, 02h  
mov bx, 08h;Етап 1. До BX заносимо ефективну адресу потрібної ділянки коду  
mov [bx], al;Етап 2. До пам'яті за адресою [DS]:[BX]. заносимо значення AX  
inc bx;Збільшуємо значення BX на 1  
mov [bx], al;Записуємо в інші ділянки пам'яті, все це здійснюється циклічно  
inc bx  
mov [bx], al  
inc bx  
mov [bx], al  
inc bx  
mov [bx], al  
inc bx  
mov [bx], al  
inc by  
mov [bx], al  
inc by
```

Розглянемо код, що описаний вище. У молодшу частину регістру AX заносимо числове значення 2. До регістру BX заносимо зміщення у сегменті (ефективну адресу), числове значення 08. Для нашого прикладу, це

The screenshot shows the WinDbg interface with the 'Dump' window open. The 'File' menu is open, and the 'Options' menu is also open. The 'Options' menu has a red box around it, and the 'Options' menu item is highlighted. The 'Options' menu has a red box around it, and the 'Options' menu item is highlighted. The 'Options' menu has a red box around it, and the 'Options' menu item is highlighted.

ериментально підтверджена робота архітектура МПС з

Одним з операндів має бути базовий реєстр, як це показано далі:

```
mov [BP], AL.
```

Індексна адресація передбачає використання для адресації регістрів SI або DI, що відповідно до синтаксису замикають у квадратні скобки. При використанні SI, DI по умовчання архітектура МПС береться логічна адреса DS:SI або DS:DI. Синтаксис індексної адресації показаний нижче. В цьому коді регістр BX використовується як звичайний РЗП і призначений для зберігання числа, що буде записаний до ділянки пам'яті.

```

; **Приклад 1, індексна адресація.
mov di, 010h ;Визначаємо початкову адресу для запису даних
mov bx, 04h ; Записуємо число, що буде використано
mov [di], bx ; M(DS*16+DI)<-BX
inc di
mov [di], bx ; M(DS*16+DI+1)<-BX
inc di

```

```

mov [di], bx; M(DS*16+DI+2)<-BX
inc di
mov [di], bx; M(DS*16+DI+3)<-BX
inc di
mov [di], bx
inc di
mov [di], bx
inc di
mov [di], bx
inc di
mov [di], bx

```

До регістру DI заносимо зміщення у сегменті (ефективну адресу), числове значення 10h. Для нашого прикладу, це буде початок другого рядка матриці. До нульового елементу другого рядка матриці записуємо число 4. Далі використовуємо нову команду `inc di`, що збільшує значення операнду на одиницю. Використовуємо індексну адресацію і записуємо у наступну ділянку пам'яті число 4. Результат показаний на рис.8.

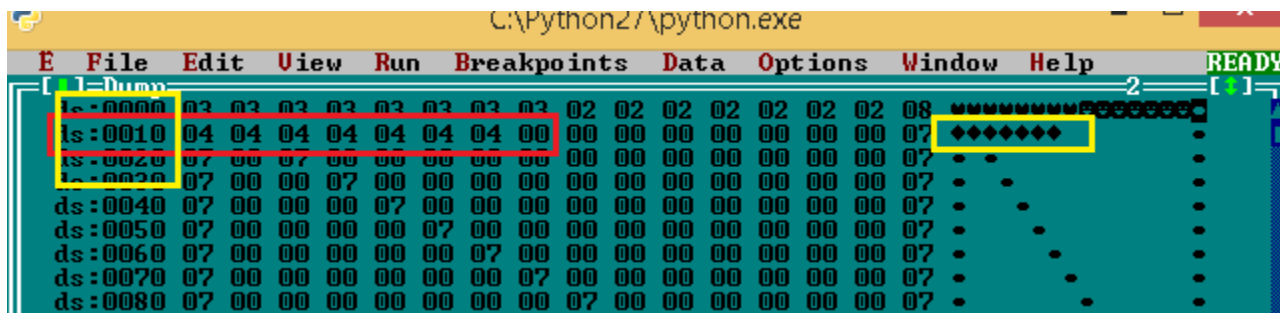

Рисунок - 8 Результат індексної адресації

Таким чином можна зробити висновок. Базова і індексні способи адресації дають можливість доступу до довільної ділянки пам'яті у сегменті даних або у сегменті стеку. Але такий спосіб адресації не дає зручної роботи з багатовимірними масивами.

Базово-індексна адресація дає можливість керувати пам'яттю у двох координатах дампу пам'яті. Відносна адреса операнду визначається добутком базового і індексного регістрів. Дозволяється використовувати наступні пари регістрів:

[BX][SI], [BX][DI], [BP][SI], [BP][DI].

Продемонструємо, як можна управляти записом до двовимірного масиву array2Db (вихідний код 1.2) у двох координатах. Нехай треба записати до третього і четвертого рядка вихідного масиву по три числа дев'ять,

починаючи з початку рядка. Для рішення цієї задачі використовується базово-індексна адресація, фрагмент рішення коду показаний нижче.

```

mov al, 9                ; Записуємо до молодшої частини AX 9
mov bx, 20h              ; Готуємо базовий регістр, пересування по вертикалі
mov si, 0h               ; Готуємо індексний регістр, пересування по горизонт.
mov [array2Db+si+bx], al ; M(DS*16+ array2Db+SI+BX)
inc si
mov [array2Db+si+bx], al
inc si
mov [array2Db+si+bx], al
add bx, 10h
mov si, 0h
mov [array2Db+si+bx], al
inc si
mov [array2Db+si+bx], al
inc si
mov [array2Db+si+bx], al

```

У якості бази обрано значення початку 3 рядку, це значення записано до базового регістру (`mov bx, 20h`). До індексного регістру записано значення 0. Далі іде збільшення індексного регістру на одиницю, разом заповнюється третій рядок, три елемента. Далі збільшується значення базового регістру на 10h, що означає стрибок на початок наступного рядку. Нова команда (`add bx, 10h`). Аналогічно заповнюється другий рядок, результат роботи показаний на рис.9.

ds:0000	03	03	03	03	03	03	03	03	02	02	02	02	02	02	02	08	00	00
ds:0010	04	04	04	04	04	04	04	04	00	00	00	00	00	00	00	00	07	00
ds:0020	09	09	09	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	07	00
ds:0030	09	09	09	07	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	07	00
ds:0040	07	00	00	07	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	07	00
ds:0050	07	00	00	07	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	07	00
ds:0060	07	00	00	07	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	07	00

Рисунок - 9 Результат роботи базово-індексної адресації

Таким чином експериментально була підтверджена можливість використання базово-індексної адресації. Крім вищеописаного розробники архітектура МПС передбачили базово-індексну адресацію зі зміщенням. Для чого вона потрібна? Як вже було згадано раніше масиви в практичних кодах не розмірюються, як розміщений масив `array2Db`. Перед початком масиву завжди може бути ділянка пам'яті. Її треба урахувати і користуватися базово-індексною адресацією. Для цього передбачена базово-індексна адресація зі зміщенням. Вона дає можливість додати константу-зміщення і зручно

керувати пам'яттю у двох координатах. Такий спосіб адресації також є зручним для доступу до масиву, елементами якого є невбудовані типи даних, наприклад структури.

Для базово-індексної і базово-індексної зі зміщенням адресації дозволяється використовувати наступні пари реєстрів: [BX][SI], [BX][DI], [BP][SI], [BP][DI] і додаткове зміщення у вигляді константи. Докладного роз'яснення цей спосіб не потребує, оскільки в цілому відповідає базово-індексної адресації.

У якості прикладу приведений фрагмент з вихідного коду 1.2.

```
mov [array2Db+si+bx+3], al.
```

Інші види адресації реєстрова, безпосередня, стекова особливих пояснень не потребують і описані у вихідному коді. Робота стеку більш докладно буде розкрита у наступній лабораторній роботі.

TITLE Vihidni kod 2.1

;ЛР №1.2 Кодування Кіріліца Windows-1251

-----I.ЗАГОЛОВОК ПРОГРАМИ-----

IDEAL

MODEL SMALL

STACK 512

-----II.МАКРОСИ-----

; Складний макрос для ініціалізації

MACRO M_Init ; Початок макросу

mov ax, @data ; ax <- @data

mov ds, ax ; ds <- ax

mov es, ax ; es <- ax

ENDM M_Init

-----III.ПОЧАТОК СЕГМЕНТУ ДАНИХ-----

DATASEG

;Оголошення двовимірного експериментального масиву 16x16

```
array2Db db 7,8,7,8,7,8,7,8,7,8,7,8,7,8,7,8  
          db 7,7,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,7  
          db 7,0,7,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,7  
          db 7,0,0,7,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,7  
          db 7,0,0,0,7,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,7  
          db 7,0,0,0,0,7,0,0,0,0,0,0,0,0,0,7  
          db 7,0,0,0,0,0,7,0,0,0,0,0,0,0,0,7  
          db 7,0,0,0,0,0,0,7,0,0,0,0,0,0,0,7  
          db 7,0,0,0,0,0,0,0,7,0,0,0,0,0,0,7
```

```

db 7,0,0,0,0,0,0,0,0,0,7,0,0,0,0,0,7
db 7,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,7,0,0,0,0,7
db 7,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,7,0,0,0,7
db 7,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,7,0,0,7
db 7,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,7,0,7
db 7,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,7,7
db 7,8,7,8,7,8,7,8,7,8,7,8,7,8,7,8,7,7

```

; Для вирівнювання у дампі

```
arr_def1 dw 3,0,0,0,0,0,0,0
```

;Оголошення двовимірного масиву 8x8

```

array2Dw dw 8,8,8,8,8,8,8,8
dw 8,8,8,8,8,8,8,8
dw 8,8,8,8,8,8,8,8
dw 7,7,7,8,8,7,7,7
dw 7,7,7,8,8,7,7,7
dw 7,7,7,8,8,7,7,7
dw 7,7,7,8,8,7,7,7
dw 7,7,7,8,8,7,7,7
dw 7,7,7,8,8,7,7,7

```

; Для вирівнювання у дампі

```
arr_def2 dw 3,0,0,0,0,0,0,0
```

;Оголошення двовимірного масиву 4x4

```

rray2Dd DD 34925,34925,34925,34925
DD 34925,30583,30583,34925
DD 34925,30583,30583,34925
DD 34925,34925,34925,34925

```

```
arr_def3 DW 3,0,0,0,0,0,0,0
```

; Рядки повідомлень

```

msg_love DB "Max love Natali$"
msg_asm DB "Assembler AUTS $"
msg_vb DB "Variable in byte"

```

;Оголошення змінних

```

v1_byte DB 11111111b ; однобайтова змінна
arr_def4 DB 3,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0,0
msg_vw DB "Variable in word"
v2_word DW 0aaffh ; змінна 1 машинне слово
arr_def5 DW 3,0,0,0,0,0,0
msg_vdd DB "Variable in dd "; 4 байтова змінна
v3_dword DD 011ff11ffh
arr_def6 DW 3,0,0,0
exCode DB 0

```

CODESEG

;-----VI. ПОЧАТОК СЕГМЕНТУ КОДУ-----

Start:

M_Init

;Способи адресації по Рудакову-Фіногенову-----

; 1. Пряме звернення до пам'яті з відомою абсолютною адресою

mov ax,03h ; В ax записується константа.

;Дуже небезпечний механізм. Проте дає повну владу над кодом.

mov [DS:[00h]], ax ; Прямий запис у пам'ять за адресою DS:0000 змісту AX

mov [DS:[01h]], ax ;

mov [DS:[02h]], ax ;

mov [DS:[03h]], ax ;

mov [DS:[04h]], ax ;

mov [DS:[05h]], ax ;

mov [DS:[06h]], ax ;

mov [DS:[07h]], ax

mov [v2_word], ax

;2. Базова адресація. Призначена для роботи з масивами

mov al, 02h ;Число, що буде записано до ділянки дампу

mov bx, 08h ;До BX заносимо ефективну адресу потрібної ділянки коду

mov [bx], al ;До дампу заносимо значення AX

inc bx ;Збільшуємо значення BX на 1

mov [bx], al ;Записуємо в інші ділянки пам'яті

inc bx

mov [bx], al ;Записуємо в інші ділянки пам'яті, все це здійснюється циклічно

inc bx

mov [bx], al ;

inc bx

mov [bx], al ;

inc bx

mov [bx], al ;

inc bx

mov [bx], al ;

inc bx

mov bp, 01h ;Етап 1. До BP заносимо ефективну адресу потрібної ділянки
стеку

mov cx, [bp] ;Етап 2. До CX заносимо значення з пам'яті за адресою [SS]:[BP].

; Індексна адресація.

mov di, 010h

mov bx, 04h

mov [di], bx ;M(DS*16+DI)<-BX

inc di

mov [di], bx ;M(DS*16+DI+1)<-BX

inc di

mov [di], bx ;M(DS*16+DI+2)<-BX

inc di

mov [di], bx ;M(DS*16+DI+3)<-BX

inc di

mov [di], bx ;M(DS*16+DI+4)<-BX

```
inc di
mov [di], bx ;M(DS*16+DI+5)<-BX
inc di
mov [di], bx ;M(DS*16+DI+6)<-BX
inc di
mov [di], bx ;M(DS*16+DI+7)<-BX
```

```
mov si, 01h ;Етап 1. До SI заносимо ;значення зміщення у сегменті даних.
mov ax, [si] ;Етап 2. До AX заносимо зміст значення з адреси пам'яті [DS]:[SI].
```

;Базово-індексна адресація

```
mov al, 9 ; Записуємо до молодшої частини AX 9
mov bx, 20h ; Готуємо базовий регістр, пересування по вертикалі
mov si, 0h ;Готуємо індексний регістр, пересування по горизонт.
mov [array2Db+si+bx], al;M(DS*16+ array2Db+SI+BX)
inc si
mov [array2Db+si+bx], al;M(DS*16+ array2Db+SI+BX)
inc si
mov [array2Db+si+bx], al;M(DS*16+ array2Db+SI+BX)
add bx, 10h
mov si, 0h
mov [array2Db+si+bx], al;M(DS*16+ array2Db+SI+BX)
inc si
mov [array2Db+si+bx], al;M(DS*16+ array2Db+SI+BX)
inc si
mov [array2Db+si+bx], al;M(DS*16+ array2Db+SI+BX)
;Приклад базово-індексної адресації у "чистому вигляді"
mov ax, [BP+SI] ; Наприклад:
mov cx, [BP+DI]
mov dx, [BX+SI]
mov dx, [BX+DI]
```

;Базово-індексна і індексна адресація зі зміщенням

```
mov [array2Db+si+bx+3], al;M(DS*16+ array2Db+SI+BX+3)
```

```
mov si, 0 ; Ініціалізуємо регістр si - індекс, елемента масиву.
mov dl, [array2Db+si] ; dl<- array2Db[00]
mov si, 1 ; Аналогічні дії з першим елементом масиву array2Db[1].
mov dh, [array2Db+si] ; dh<-array2Db[10]
mov si, 2 ; Аналогічні дії з другим елементом масиву array2Db[20].
mov cl, [array2Db+si] ; cl<- array2Db[20]
```

;Безпосередня адресація. Операнд входить до складу ;команди

```
mov ax, 1 ;(ax<-1)
mov ah, 0ffh ;( ah <-0ffh)
mov al, 0aah ;( al <-0aah)
mov bx, 02h ;(bx<-02h)
mov bh, 011h
mov bl, 0aah
```

```

mov dx, '7'           ;dx (dx<-"ASCII код знаку 7")
mov si, 4             ;si (si<-4)
mov di, 04h           ;di (di<-04h)
mov di, 11101110b

;Стекова адресація.
; Приклад. В стеку збережені сегментні регістри
push ds               ; Розміщення в стеку змісту регістру ds, зміст пам'яті
; M(SSx16-SP*2)<-ds
push ss
push es
; Приклад. Відновлення значення СР
pop ds                ; Відновлення зі стеку змісту регістру cs
pop ss                ; Аналогічна операція, зміст пам'яті M(SSx16+SP*2)<-ds
pop es
;pop cs Не дозволено

;Регістрова адресація. Операндами є регістри.
mov ds, bx
;mov ss, cx. Дозволено. Але не треба, ламає стек
mov es, dx
Exit:
mov ah,4ch

```

Методичні вказівки щодо проведення роботи. У якості прототипу обирається вихідний код 1.2. Створюється повний цикл виконання програми і видаляються зайві елементи коду, що не потрібні у ЛР.

Далі обирається потрібний рядок (стовпчик) масиву і, використовуючи потрібний вид адресації, дає можливість заповнити потрібну ділянку коду, літерою що вимагається.

Виконується повний цикл створення програми і виправляються помилки, що були виявлені. Для підтвердження результатів Turbo Debugger фотографується ділянка дампу пам'яті масиву.

ЗАВДАННЯ. Створити двовимірний масив `array2Db`, що складається з елементів в один байт, має розмір 16x16. Записати на діагональ масиву ініціали студентів групи. Для парних варіантів діагональ починається з лівого

верхнього кута, для непарних з правого верхнього кута. Початок діагоналі по вертикалі змістити до низу на число, що дорівнює варіанту.

Перелік питань для підготовки до лабораторної роботи 3

1. Що відбувається на етапі асемблювання вихідного коду. Які команди викликаються (на прикладі TASM), які їх параметри?
2. Що відбувається на етапі компонування програми (TLINK). Які команди використовуються у командному рядку і які їх параметри?
3. Яку команду треба набрати для виклику Turbo Debugger (TD). Що відображається на робочому вікні TD?
4. Перелічить регістри загального призначення архітектури Intel 8086. Призначення регістрів, особливості. Розкрийте поняття розрядності регістрів. Яка розрядність регістрів, скільки цифр системи числення з основою 16 необхідно використати для опису змісту регістрів Intel 8086?
5. Перелічить сегментні регістри архітектури Intel 8086. Розкрийте поняття розрядності регістрів. Яка розрядність сегментних регістрів, скільки двійкових цифр необхідно для опису змісту регістру Intel 8086?
6. Поясніть термін реальний режим у архітектурі Intel 8086. Які режими роботи мають процесори архітектури Intel 80386 (та вище), яка розрядність цих процесорів?
7. Розкрийте поняття оперативна пам'ять, адреса і зміст за адресою. Як здійснюється сегментація пам'яті 8086, навіщо розроблений цей механізм?
8. Дайте поняття ефективної адреси, зміщення у сегменті, логічної адреси, фізичної адреси операнду. Як визначається фізична адреса операнду?
9. Команда `mov` у архітектурі Intel 8086. Дайте поняття операнду. Які операнди команди `mov` застосовуються при різних способах адресації? Поясніть на прикладі коду.
10. Дайте поняття сегменту даних, сегменту стеку, сегменту коду. Синтаксис їх описання у Асемблері. Як можна визначити адресу початку сегментів з використанням TD ? Поясніть на прикладі коду.

11. Синтаксис описання змінної, чисельного масиву, масиву символів у асемблері. Як визначити фізичну адресу змінної, початку масиву?
12. Як з використанням TD визначити ефективну адресу змінної у сегменті даних, її логічну адресу?
13. Поняття програмного переривання, переривання int 21h, як використовується це переривання для виводу змінної на консоль. Поясніть на прикладі коду.
14. Як в асемблерних командах задається ефективна адреса змінної (початку масиву)?
15. Пряма адресація. Синтаксис, небезпека використання у реальному режимі. Поясніть на прикладі коду.
16. Синтаксис, використання сегментних регістрів.
17. Безпосередня адресація. Синтаксис, небезпека використання у реальному режимі. Поясніть на прикладі коду.
18. Регістрова адресація. Синтаксис, причина використання у реальному режимі. Поясніть на прикладі коду.
19. Індексна адресація. Синтаксис, причина використання у реальному режимі. Поясніть на прикладі коду.
20. Базова адресація з BX. Синтаксис, причина використання у реальному режимі. Поясніть на прикладі коду.
21. Базова адресація з BP. Синтаксис, причина використання у реальному режимі. Поясніть на прикладі коду.
22. Базово-індексна адресація. Синтаксис, причина використання у реальному режимі. Поясніть на прикладі коду.
23. Базово-індексна адресація зі зміщенням. Синтаксис, причина використання у реальному режимі. Поясніть на прикладі коду.
24. Адресація зі стеком. Синтаксис, причина використання у реальному режимі. Поясніть на прикладі коду.
25. Доступ до довільної ділянки стеку.

APXITEKTYPI IA-32 (X86) Y REAL ADRESS MODE

2. Розрахувати розмір стеку для розміщення масиву. Користуючись механізмом стеку перенести значення масиву до стеку.

3. Заповнити у стеку рядок масиву числами дня, місяця, року народження студентів робочої групи. Номер рядку має відповідати номеру варіанту. Скористатися базовою адресацією. Визначити фізичну, логічну адреси крайніх елементів рядка з числами народження.

4. Засобами DOS або BIOS зарезервувати пам'ять у розмірі 2 параграфів, визначити і зафіксувати початок нового сегменту, розмір пам'яті що виділена. Записати до нової ділянки пам'яті масив, що отриманий у п.2 завдання. Переконавшись що він є у новій ділянці, зафіксувати результат. Звільнити зарезервовану пам'ять.

У результатах дослідження необхідно додати вихідний код з коментарями, при відсутності коментарів оцінка знижується на 20%. Робота виконується виключно у діалекті асемблеру TASM. Для підтвердження результатів необхідно запустити налагоджувач Turbo Debugger і зробити фотографії екранів, з виділенням заміненних рядків і стовпчиків, аналогічно тому, як це показано на рисунках у методиці проведення експерименту.

Крім того необхідною умовою захисту лабораторної роботи є:

тверді навички розробки вихідного коду, його асемблювання, лінкування ;

вміння користуватися Turbo Debugger, здійснювати покроковий запуск програми, відкривати вікно дампу пам'яті, переходити на необхідну адресу;

визначати адресу з використанням дампу пам'яті будь якого байту у сегменті стека або сегменті коду;

пояснити зміни у пам'яті програми під час кожного кроку, пояснити призначення кожної інструкції.

Теоретичні відомості

Сучасні компютери обладнуються оперативною пам'яттю обсягом від 4 і більше Гбайт. Компютери архітектури IA32 працюють у декількох режимах. В режим real address mode МПС переходить під час завантаження операційної системи. В цьому режимі МПС може адресувати 1Мбайт ОЗП. Повний обсяг

ОЗП компютер може адресувати тільки у protected mode, у захищеному режимі роботи процесора. Необхідно розділити два терміна: адресний простір і оперативна пам'ять (ОЗП). Адресний простір це набір адрес, іноді абстрактних, що може адресувати процесор. Вони не обов'язково відповідають реальному фізичному ОЗП.

Типова схема адресного простору показана на рисунку для real address mode. Перші 640 Кбайт адресного простору фізичної пам'яті (від 00000h до 9FFFFh) відводять під основну оперативну пам'ять, що називають стандартною або звичайною. Цьому адресному простору відповідає зміст сегментних адрес (від 0000h до 9FFFh). На початок цієї пам'яті завантажуть таблиці и програми. На самому початку ОЗП, на першому килобайті реалізовані вектори переривань, 256 векторів по 4 байта кожний. Вони забезпечують роботу апаратної частини МПС. Стандартні вектори заповнюються автоматично, інші розробник може додати або змінити.

За векторами переривань розташована так звана ділянка даних BIOS, починаючи з сегментної адреси 40h. До функції BIOS входить тестування вузлів МПС, завантаження ОС і управління штатними пристроями МПС під час завантаження (клавіатура, дисплей, таймер тощо). Після векторів переривань і BIOS залишки стандартного ОЗП призначаються для завантаження прикладних і системних програм.

Перед поясненням роботи стеку приведемо приклади опису числових даних. При цьому використовуються головним чином три директиви Асемблера: db (define byte, визначити байт) для запису байтів, dw(define word, визначити слово) для запису машинного слова, dd(define double, визначити подвійне слово) для запису подвійних слів. Кожна директива дозволяє записувати як одиночні (скалярні) дані, так і масиви, причому дані можна задавати у двійковій, десятковій або 16-ричної системах числення.

Символьні данні визначаються як тип `db`, записуються у одинарних або подвійних кавичках. Кодуються у вигляді таблиці ASCII і розміщаються у пам'яті у вигляді звичайних цілих чисел зі знаком.

Якщо число у коді у десятковій формі, то воно залишається не змінним. Для позначки 16-річного числа використовується буква `h`, наприклад: `21h`, `3A7h`, `8FFFh`. Якщо ж число починається з цифри-букви (`A`, `B`, `C`...), то перед нею треба обов'язково ставити `0`, щоб транслятор зрозумів, що це саме число, а не ім'я регістру, наприклад: `0FFF8h`, `0A1h`, `0C000h`. Крім того у програми можуть використовуватися додаткові оператори для роботи із змінними і їх адресами. У синтаксисі TASM для розміщення слова у ділянці пам'яті з визначеною адресою записується:

```
mov [word ES:DI], 0E40Fh.
```

Аналогічний запис буде використаний для байта подвійного слова, тощо

```
mov [byte ES:DI], 0E4Fh,
```

```
mov [dword ES:DI], 0EABB40h.
```

Стек це програмно-апаратний елемент у архітектурі МПС. Основне його призначенн – тимчасове зберігання даних. Стек відрізняє найбільша швидкість під час читання і запису інформації до ОЗП. Саме тому він часто використовується при забезпеченні процедур, змінних, сутності, масивів тощо. У високорівневих мовах це здійснюється не залежно від розробника. У Асемблері розробник має безпосередньо використовувати команди, що призначені для роботи з стеком. Є дві базові команди `push [operand]`, `pop[operand]`. Розглянемо більш докладніші як працює стек.

Як відомо з курсу лекцій, програма складається звичайно з трьох сегментів, що не перетинаються у ОЗП один з одним, а саме: сегменту коду, сегменту даних, сегменту стеку. Кожному з них відповідають сегментні регістри, наприклад для зберігання початку сегменту стеку використовується сегмент `SS`. На початку програми директивою визначається розмір сегменту стеку `STACK 512`, тобто розмір 512 байт або `200h`. Це означає, що у сегменті стеку резервується `200h` пам'яті і покажчик стеку `SP` у пустому стеку вказує на

логічну адресу SS:0200h, див. рис.2. Тобто на вершину стеку. У сегменті стеку записується адреса початку стеку. Таким чином вершина стеку знаходиться на відстані від нульових адрес стеку SS:0000h. Під час зростання стеку, що відбувається при виконанні наприклад команди push AX, значення показчика ЗМЕНЬШУЄТСЯ на 2, у відповідну ділянку стеку розміщується значення слова з регістру AX.

Кажуть, що стек зростає, хоча адреса у SP показчику стеку зменшується на 2. Покажемо це на прикладі коду і роботи TD, що показаний на рис.11. Після ініціалізації сегменту даних і виконанні команди push, показано на рис.11 корічневим кольором, значення показчика стеку зменшується на 2 і дорівнює 01FEh, виділено жовтим кольором. Значення SP (виділено блакитним) містить 01FEh, що на 2 менше ніж 0200h. А в сегмент стеку розміщається значення AX (виіделно червоним). Отже значення AX і значення у сегменті співпадають AABV.

```

00  mov     si, 0000
00  mov     ax, [0080]
    mov     cx, ax
    mov     ax, [si]
02  add     si, 0002
    push    ax
    loop    000F
00  mov     ax, 0003
00  mov     [0000], ax
00  mov     [0001], ax
00  mov     [0002], ax
00  mov     [0003], ax
00  mov     [0004], ax

2 E3 01 8F 19 BB AA  Rq 147K
0 F0 52 02 32 BB AA  ER 027K
0 00 00 00 00 00 00
0 00 00 00 00 00 00

ax: AABV
bx: 0000
cx: 7341
dx: 0000
si: 0002
di: 0000
sp: 01FE
bp: 0000
ds: 52F9
es: 52F9
ss: 5303
cs: 52F0
ip: 0015

ss: 0200 0000
ss: 01FE AABV

```

Рисунок - 11 Виконання команди push AX

Такий спосіб організації стеку характерний саме для архітектури процесорів Intel і аналогічних до них. Тобто стек зростає а ефективна адреса вершині стеку, зміст SP має зменшення адреси. Це при вивченні може привести і доволі часто приводить до певної плутанини, оскільки у інших архітектурах МПС можливо збільшення адресів вершини стеку під час його зростання. Для будь якого виду МПС треба запам'ятати, що при виконанні команди push

[operand], вважається, що стек зростає і на вершині стеку знаходиться крайній поточний операнд. Цей операнд доступний командою `pop [operand]`.

Отже операнд може бути вийнятий зі стеку командою `pop [operand]`. У цьому випадку до операнду розміщується елемент, що знаходився на вершині стеку. Показчик зсувається з вершини нижче до стеку. Кажуть стек зменшується. При цьому, для нашої архітектури Intel 8086, після виконання команди `pop [operand]` ефективна адреса вершини стеку (зміст SP) збільшиться на 2. Отже стек зменшується, а адреси вершини збільшуються, що теж приводить до плутанини. Таким чином для будь якого виду МПС треба запам'ятати, що при виконанні команди `pop [operand]`, вважається, що стек зменшується, зміст вершини стеку розміщується у *[operand]*, а вершина стеку пересувається на наступний нижчий операнд у стеці. Не зважаючи на адреси. Розглянемо приклад коду, що демонструє виконання команди *push [operand]*. Організація циклів. Розглянемо перший випадок у канонічному варіанті, користуючись фрагментом коду. У результаті роботи цього коду масив з логічною адресою `ds:[si]` заповнюється числами 3.

; Типова організація цикла, індексна адрес

```
mov al, 03h
mov cx, 100h ;Заповнення усього масиву
ptr_1:
mov [ds:[si]], al
inc si
loop ptr_1
```

Як це працює. У прикладі використана канонічна організація циклу з використанням команди `loop ptr_1`. Ця команда буде переводити управління на мітку `ptr_1`, поки значення регістру CX не стане дорівнювати 0. Використана індексна адресація. До регістру CX записано значення 100h, тобто число повторень у циклі. Інших маніпуляцій с CX не потрібно, він буде зменшуватися на 1 у кожній ітерації циклу. В цьому полягає особливість регістру CX, яка властива тільки ньому. Використаємо цю властивість і продемонструємо роботу команди `push` на прикладі коду що показаний нижче.

;Робота стеку, команда push
`lea si, [array2Dw]`

```
mov ax, [array2Dwlen]
mov cx, ax
stack1:
mov ax, [si]
add si, 2
push ax
loop stack1
```

Розглянемо більш докладно, як працює фрагмент програми для демонстрації роботи команди push. Цей фрагмент забезпечує розміщення вихідного масиву array2Dw, що знаходиться в сегменті даних до сегменту стеку повністю. Перші три команди, що надані далі

```
lea si, [array2Dw]
mov ax, [array2Dwlen]
mov cx, ax
```

виконують наступні функції: розміщення адреси початку масиву у SI, розміщення у AX довжини масиву, розміщення у CX значення довжини масиву, що є підготовкою до організації типового циклу loop. Наступні чотири команди

```
mov ax, [si]
add si, 2
push ax
loop stack1
```

виконують наступні функції:

до AX розміщується значення першого елемента масиву, перехід на другий елемент масиву за рахунок збільшення SI на 2, розміщення у масиві значення AX, зменшення CX на 1 (у фоні), нова ітерація циклу. У такий спосіб всі елементи вихідного масиву з сегменту даних розміщуються у сегменті стеку.

Результат роботи програми показаний на рис. 12

```
1=Dump
ss:0160 0000 0000 0000 0000 0000 0000 0000 0000
ss:0170 2420 5354 5541 2072 656C 626D 6573 7341
ss:0180 CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB
ss:0190 CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB
ss:01A0 CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB
ss:01B0 CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB
ss:01C0 CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB
ss:01D0 CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB
ss:01E0 CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB
ss:01F0 CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB
ss:0200 0000 0000 0000 0000 0000 0000 0000 0000
```

Рисунок - 12 Результат роботи програми

Червоним виділено початок стеку, і вершину стеку. У стеку знаходиться масив повністю. Кім масиву до стеку розміщені додаткові значення і вершина стеку представлена числом 2420.

Проведемо дослідження зворотної операції `pop`. Для дослідження показаний фрагмент коду

```
;Дослідження команди pop
lea si, [arrayRes]
mov cx, 64
```

```
stack2:
    pop ax
    mov [si], ax
    add si, 2
    loop stack2
```

Пояснимо фрагмент коду. Перші дві команди призначені для підготовки елементів масиву. До `SI` розміщується адреса початку масиву до якого буде здійснюватися запис інформації з сегменту стеку командою `pop`. Для підготовки виконання циклу до `CX` розміщується кількість елементів у масиві.

Далі у тілі циклу виконується команда `pop AX`. Після цієї команди у регістрі `AX` розміщується значення вершини стеку, а показчик стеку заглиблюється на один елемент (одне слово). Далі зміст `AX` записується до масиву `arrayRes`. І цикл повторюється при виконанні команди `pop` адреса у `SP` показчику стеку збільшується на 2. У нашій архітектурі МПС це ознака зменшення стеку. Покажемо результат роботи програми на рис.13.

```
[ ]=Dump
ds:0000 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
ds:0010 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
ds:0020 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
ds:0030 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
ds:0040 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
ds:0050 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
ds:0060 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
ds:0070 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
ds:0080 CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB
ds:0090 CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB
ds:00A0 CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB
ds:00B0 CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB
ds:00C0 CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB
ds:00D0 CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB
ds:00E0 CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB
ds:00F0 CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB
ds:0100
```

Рисунок - 13 Результат роботи програми, зміст сегменту даних

У червоному прямокутнику показаний масив, що був розміщений у стеку. Після його розміщення на вершині стеку знаходилося число, що виділено у жовтому прямокутнику. Внаслідок роботи програми до нового масиву були занесені значення зі стеку. Першим елементом став елемент, що розміщений у вершині. Внаслідок цього елементи вихідного масиву і нового помінялися місцями.

Архітектура МПС дозволяє довільний доступ до стеку з використанням базової адресації. Для цього приведемо фрагмент коду.

; Дослідження базової адресації для доступу до стеку

mov bp, 0200h; Вершина стеку

mov [bp], 0A0Ah

cs:0007	BD0002	mov	bp,0200	dx	0000	o=0
cs:000A	C746000A0A	mov	word ptr [bp]	si	0000	p=0
cs:000F	BE0000	mov	si,0000	di	0000	a=0
cs:0012	A18000	mov	ax,[0080]	bp	0200	i=1
cs:0015	8BC8	mov	cx,ax	sp	0200	d=0
cs:0017	8B04	mov	ax,[si]	ds	52F5	
cs:0019	83C602	add	si,0002	es	52F5	
cs:001C	50	push	ax	ss	5304	
cs:001D	E2F8	loop	0017	cs	52F1	
cs:001F	BE8000	mov	si,0080	ip	000F	

52E1:0000	CD 20 FF 9F 00 9A F0 FE	= Я бЕИ
52E1:0008	1D F0 E4 01 90 19 AE 01	+Еф@P↓o@
52E1:0010	90 19 80 02 EB 13 59 05	P↓A@y!!Y♣
52E1:0018	01 01 01 00 02 FF FF FF	000 0

ss:0202	0000
ss:0200	0A0A

Рисунок - 14 Результат роботи програми базової адресації до стеку

Поясним фрагмент коду. У першому рядку коду розмістимо до базового регістру ВР значення 0200h, тобто ефективну адресу вершини стеку. Далі, користуючись правилами базової адресації розмістимо до вершини стеку значення 0A0Ah, виконується команда `mov [bp], 0A0Ah`. МПІС не вимагає явно вказувати сегментний регістр стеку. Результат роботи програми показаний на рис.14. Як можна побачити, зміст вершини сегменту стеку відповідає вихідному коду. Далі приведений повністю код методичних рекомендацій.

```

TITLE Vihidni kod 2.1
;-----
;ЛР №1.2 Кодування Кіріліца Windows-1251
;Дослідження стеку
;-----
;-----I.ЗАГОЛОВОК ПРОГРАМИ-----
IDEAL
MODEL SMALL
STACK 512

;-----II.МАКРОСИ-----
;2.1 Складний макрос для виходу з програми
MACRO M_Exit ; Початок макросу
; На виході:AL = код завершення програми
; На вході:AH = ознака переривання DOS виходу 04Ch
mov ah, 04Ch
int21h
ENDM M_Exit ; Кінець макросу

;2.2 Складний макрос для ініціалізації
MACRO M_Init ; Початок макросу
mov ax, @data ; ax <- @data
mov ds, ax ; ds <- ax
mov es, ax ; es <- ax
ENDM M_Init ; Кінець макросу

```

;-----III.ПОЧАТОК СЕГМЕНТУ ДАНИХ
DATASEG

;Оголошення двовимірного масиву 8x8

```
array2Dw
dw 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh
dw 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh
dw 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh
dw 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh
dw 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh
dw 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh
dw 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh
dw 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh, 0AABh, 0CCEh
array2Dwlen = $-array2Dw
```

```
arrayRes dw '*' dup (64)
arrayReslen = $ - arrayRes
```

```
msg_asm DB "Assembler AUTS $"
```

```
exCode db 0
CODESEG
```

;-----VI. ПОЧАТОК СЕГМЕНТУ КОДУ

Start:

M_Init

; Дослідження базової адресації для доступу до стеку

```
mov bp, 0200h; Вершина стеку
```

```
mov [bp], 0A0Ah
```

;Дослідження команди push

```
lea si, [array2Dw]
```

```
mov ax, [array2Dwlen]
```

```
mov cx, ax
```

stack1:

```
mov ax, [si]
```

```
add si, 2
```

```
push ax
```

```
loop stack1
```

;Дослідження команди pop

```
lea si, [arrayRes]
```

```
mov cx, 64
```

stack2:

```
pop ax
```

```
mov [si], ax
```

```
add si, 2
```

```
loop stack2
```

; =====Дослідження управління пам'яттю=====

```
nop
```

```
nop
```

;***Функція виділення пам'яті. Вхідні параметри***

```

mov ah, 048h ; Ознака переривання
mov bx, 02h ; Розмір нової ділянки у параграфі
;***Parameters for output***
; CF = 0 if ok
; AX Адреса нового сегменту пам'яті
; CF = 1 Ознака помилки виконання перенесення
; AX = 7 Ознака помилки
; AX = 8 Ознака малого обсягу пам'яті
; BX розмір нової ділянки
int 21h
; Перенесення масиву до нової ділянки пам'яті
mov es, ax ;Ініціалізація сегментного регістру новою адресою
mov cx, 8 ;Визначення розміру нової ділянки масиву множенням
mov ax, 8
mul cx
mov cx, ax ;Підготовка циклу до виконання, кількість ітерацій
xor di, di
lea si, [array2Dw] ;Ефективна адреса масиву до індексного рег.

```

mem1:

```

mov dx, [si] ; Нульовий елемент в регістр. Індексна адресація
mov [es:di], dx ;Запис до нової ділянки, індексна адресація
add si, 2 ; Перехід на новий елемент масиву
add di, 2
loop mem1

```

por

por

```

;***Зміна розміру ділянки. Вхідні параметри
mov ah, 04Ah ;Ознака команди
mov bx, 01h ;Новий розмір
; ES адреса сегменту, що буде змінюватися
;***Вихідні параметри***
; CF = 1 if not ok
; AX = 7 if memory blocks is destroyed
; AX = 9 Некоректна адреса
; AX = 8 Невистачає пам'яті
; BX розмір нової пам'яті
int 21h

```

por

por

```

;***Звільнення пам'яті. Вхідні параметри***
mov ah, 049h ; command mark
; ES адреса блоку, що звільняється
;***Вихідні параметри***
; CF = 0 ok
; CF = 1, AX = 7 if memory blocks is destroyed
; CF = 1, AX = 9 Некоректна адреса

```

int 21h

```
Exit:
    mov ah,4ch
    mov al,[exCode]
    int 21h
end Start
```

Для управління пам'яттю і виділення додаткової ділянки, що призначення для роботи з даними у операційної системі DOS у Асемблері є засоби для розподілу ОЗП у розмірі 1 Мбайта. Ці засоби – переривання DOS є аналогом стандартних функцій мови програмування C, для виділення пам'яті функція C malloc, зміна обсягу пам'яті функція realloc, звільнення ділянки пам'яті free. Розглянемо перше переривання для виділення пам'яті, для цього використаємо фрагмент вихідного коду 2.1, що наданий далі.

```
mov ah, 048h ; Ознака переривання
mov bx, 02h ; Розмір нової ділянки у параграфі
;***Parameters for output***
; CF = 0 if ok
; AX Адреса нового сегменту пам'яті
; CF = 1 Ознака помилки виконання переривання
; AX = 7 Ознака помилки
; AX = 8 Ознака малого обсягу пам'яті
; BX розмір нової ділянки
int 21h
```

У цьому фрагменті показан приклад виклику переривання DOS і виділення ділянки пам'яті розміром у 2 параграфа. Результат роботи цієї ділянки програми можна пояснити на результаті роботи програми на рис.15

mov ax,52F7	ax 04B6	c=0
mov ds,ax	bx 0002	z=0
mov es,ax	cx 0000	s=0
pop ax	dx 0000	o=0
pop si	si 0000	p=0
mov ah,48	di 0000	a=0
mov bx,0002	bp 0000	i=1
int 21	sp 0200	d=0
mov es,ax	ds 52F7	
mov cx,0008	es 52F7	
mov ax,0008	ss 5306	
mul cx	cs 52F0	
mov cx,ax	ip 0010	

Рисунок - 15 Результат виділення пам'яті

Червоним кольором виділені команди переривання для надання ділянки пам'яті. Жовтим кольором виділені регістри, що є вихідними для цього переривання. У регістрі AX показана нова адреса нової ділянки, що

зарезервована перениванням, а саме 0048. У регістрі ВХ показан розмір нової ділянки пам'яті, у регістрі СХ нульові значення, що означає коректне виконання програми.

Приведемо приклад як корисуватися нової ділянкою. Для цього запишемо до нової ділянки значення масиву array2Dw. Пояснимо це на прикладі кода, що є фрагментом вихідного коду.

Першим і головним кроком є ініціалізація сегментного регістра початком нової ділянки пам'яті mov es, ax, оскільки індексна адресація без цього неможлива. Далі у цьому коді використовуються два індексних регістра і індексна адресація. Регістр SI призначений для звернення до елементів вихідного масиву array2Dw, див. фрагмент коду. Регістр DI призначений для звернення до нової ділянки пам'яті. Використовується типова організація циклу, для визначення кількості ітерацій здійснюються обчислення, результат заноситься до СХ. У регістр SI заноситься початкова адреса масиву array2Dw.

У циклі здійснюється запис нульового елементу array2Dw до DX, оскільки операції пам'ять-пам'ять не дозволені. Далі це значення записується до нової ділянки пам'яті mov [es:di], dx і здійснюється перехід на новий елемент шляхом збільшення двох індексних регістрів.

```
; Перенесення масиву до нової ділянки пам'яті
mov es, ax    ;Ініціалізація сегментного регістру новою адресою
mov cx, 8     ;Визначення розміру нової ділянки масиву множенням
mov ax, 8
mul cx
mov cx, ax    ;Підготовка циклу до виконання, кількість ітерацій
xor di, di
lea si, [array2Dw] ;Ефективна адреса масиву до індексного рег.
```

```
mem1:
mov dx, [si]    ; Нульовий елемент в регістр. Індексна адресація
mov [es:di], dx ;Запис до нової ділянки, індексна адресація
add si, 2       ; Перехід на новий елемент масиву
add di, 2
loop mem1
```

Результат показаний на рис.16. На горі рисунку показаний вихідний масив, що записувався до нової ділянки пам'яті.

```

ds:0000 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
ds:0010 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
ds:0020 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
ds:0030 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
ds:0040 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
ds:0050 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
ds:0060 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
ds:0070 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
es:FFFF 0084 C0FE C13A 3874 C2F7 0014 3274 F980
es:0000 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
es:0010 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
es:0020 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
es:0030 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
es:0040 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
es:0050 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
es:0060 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
es:0070 AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE AABB CCEE
es:0080 4F43 534D 4550 3D43 3A43 575C 4E49 4F44

```

Рисунок - 16 Результат перепису масиву до нової ділянки

У нижньої частини рисунку показаний результат роботи запису до нової ділянки пам'яті. Інші функції управління пам'яттю особливих пояснень не потребують оскільки докладно описані у вихідному коді і мають відповідні коментарі.

Перелік питань для підготовки до лабораторної роботи

1. Як написати .bat файл для спрощення і пришвидшення асемблювання і компонування програми. Поясніть на прикладі коду.
- 2.* Перелічіть регістри загального призначення і сегментні регістри МПС Intel 8086. Розкрийте поняття розрядності регістрів, призначення, особливості регістрів.
- 3.* Дайте поняття ефективної адреси, зміщення у сегменті, логічної адреси, фізичної адреси операнду. Як визначається фізична адреса операнду?
- 4.* Як здійснюється сегментація пам'яті МПС на базі Intel 8086, як визначається фізична адреса операндів. Який може бути максимальний і мінімальний розмір сегменту?
- 5.* Команда mov у архітектурі Intel 8086. Дайте поняття операнду. Які операнди команди mov застосовуються при різних способах адресації? Поясніть на прикладі коду.
- 6.* Як можна визначити адресу початку сегментів з використанням TD ?

7.* Синтаксис описання змінної, чисельного масиву, масиву символів у асемблері. Поясніть на прикладі коду. Як визначити фізичну адресу змінної, початку масиву з використанням TD?

8.*Поняття програмного переривання, переривання `int 21h`, як використовується це переривання для виводу змінної на консоль? Поясніть на прикладі коду.

9.*Основні команди для роботи зі стеком. Які регістри використовуються для управління стеком? Призначення і використання цих регістрів в різних способах адресації. Поясніть на прикладі коду.

УПРАВЛІННЯ ХОДОМ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ НА АСЕМБЛЕРІ АРХІТЕКТУРИ IA-32 (X86) У REAL ADDRESS MODE

Завдання на лабораторну роботу 7 варіантів.

Рисунок - 17 Вигляд масиву

2. Координати початку ділянки (i, j) верхнього лівого кута мають відповідати варіанту.

За бажанням студента написати фрагмент коду, що здійснює вивід масиву на консоль з використанням функцій DOS або BIOS.

Звіт має містити типовий титульний аркуш для лабораторних робіт, з підписом студента, результати дослідження і висновки. У результатах дослідження необхідно додати вихідний код з коментарями, при відсутності коментарів оцінка знижується на 20%. Робота виконується виключно у діалекті асемблеру TASM. Для підтвердження результатів необхідно запустити налагоджувач Turbo Debugger і зробити фотографії екранів, з виділенням заміненних рядків і стовпчиків, аналогічно тому, як це показано на рисунках у методиці проведення експерименту.

Крім того необхідною умовою захисту лабораторної роботи є:

тверді навички розробки вихідного коду, його асемблювання, лінування ;

вміння користуватися Turbo Debugger, здійснювати покроковий запуск програми, відкривати вікно дампу пам'яті, переходити на необхідну адресу;

визначати адресу з використанням дампу пам'яті будь якого байту у сегменті стека або сегменті коду;

пояснити зміни у пам'яті програми під час кожного кроку, пояснити призначення кожної інструкції.

Теоретичні відомості

У синтаксисі TASM слово, що призначено для визначення ділянки пам'яті. Приклад використання показаний нижче. Наприклад, при безпосередньої адресації для розміщення слова у ділянці пам'яті з визначеною адресою приклад запису наступний:

```
mov [word ES:DI], 0040Fh.
```

Аналогічний запис буде використаний для байта подвійного слова, тощо

```
mov [byte ES:DI], 0E4Fh,
```

```
mov [dword ES:DI], 0EABB40h.
```

У МПС можуть оброблятися позитивні (беззнакові) числа і числа зі знаком. Якщо ціле число позитивне, в машині слово або регістр можна записати 64 Кбіт інформації, тобто число у діапазоні від 0000h до FFFFh, або

від 00000 до 65 535. Для зберігання чисел зі знаком, використовують ті самі регістри, тільки старший біт регістра (слова) резервується для зберігання знаку. У цьому випадку наявність у старшому біті одиниці означає, що це від'ємне число, в іншому випадку вважається, що це позитивне число. Від'ємні числа знаходяться у діапазоні 8000h...FFFFh, позитивні числа в діапазоні 0000h...7FFFh. При цьому негативні числа записуються в додатковому коді. Для перетворення позитивного числа у негативне його потрібно інвертувати і додати одиницю.

У МПС знак числа умовний і залежить від контекста використання. Наприклад FFFBh, можна розглядати як позитивне так і негативне, в залежності від контексту використання. Таким чином, знак числа є характеристикою не самого числа, а способу його обробки у МПС і команд Асемблера. Процесор може виконувати операції не тільки над словами, але й над байтами. Число у байті можна розглядати як беззнакове, що має діапазон від 0 до 255, або як число зі знаком. Тоді діапазон позитивних значень зменшується у два рази (від 0 до 127 позитивних чисел, -1 до -128 від'ємних чисел).

Серед команд Асемблера, що виконують ту або іншу обробку чисел, можна виділити команди, нечутливі до знака числа, наприклад, INC, DEC, TEST, MUL, DIV, JA, JB і ін. Ці команди будь яке число бачать як позитивне, не залежно від стану старшого біту у слові або РЗП. Є група команд Асемблера спеціально призначені для обробки чисел зі знаком (IMUL, IDIV, JG, JL і т.д.). Для цих команд МПС обов'язково «дивиться» у старший біт РЗП або слова і визначає позитивність числа.

Для прикладу розглянемо команди множення. Для множення беззнакових чисел використовується MUL(multiplication, множення), для чисел зі знаком команда - IMUL (integer multiplication). Обидві команди можуть працювати як зі словами, так і з байтами. Вони виконують множення числа, що перебуває в регістрах AX (у випадку множення на слово) або AL (у випадку множення на

байт), на операнд - регістр або комірки пам'яті. Недопускається множення на безпосереднє значення, а також на вміст сегментного регістра. Розмір результату в них завжди у два рази більше розміру співмножників. Для 1-байтових операцій отриманий добуток записується в регістр AX. Для 2-байтових операцій результат множення, що має розмір 32 біта, записується в регістри DX і AX (в DX-старша половина, в AX-молодша).

Система команд. Більшість програм, незалежно від того, на якій мові вони написані, вимагають зміни лінійної послідовності виконання операторів і переходу на інші частини програмного коду. Також вимагається організація циклічних операцій і переходу в різні місця коду. Для цього використовуються команди загального призначення (general-purpose instructions), що можна розділити на кілька груп:

- команди переміщення (пересилання, передачі) даних;
- команди арифметики (додавання, вирахування, множення й ділення) з цілими числами;
- команди логічних операцій;
- команди передачі керування (умовних і безумовних переходів, виклик процедур);
- команди строкових операцій (іноді зустрічається назва "строкові, або ланцюгові, команди")

Розглянемо більш докладно групу команд, для передачі управління. Ця важлива група команд розподіляється на підгрупи. Перша розрізняє числа зі знаком, друга - числа без знака, третя - це команди умовних переходів. Ці команди дозволяють утворювати циклічні операції і операції переходів. Для цього команди умовних переходів часто використовують після команд порівняння (CMP), інкремента (INC), декремента (DEC), додавання (ADD), вирахування (SUB), перевірки (TEST) і ряду інших.

Приведемо перелік команд умовних переходів. Знакові команди:

jg (jump if greater - перехід, якщо більше),

jge(jump if greater or equal o- перехід, якщо більше або дорівнює),
jl (jumpifless-перехід,якщоменше),
jng (jump if not greater - перехід, якщо не більше),
jnge (jump if not greater or equal - перехід, якщо не більше й не дорівнює),
jnl (jump if not less - перехід, якщо не менше),
jnle (jump if not less or equal - перехід, якщо не менше й недорівнює),

Беззнакові команди:

ja (jump fabove-перехід, якщо вище),
jae (jump if above or equal - перехід, якщо вище або дорівнює),
jb(jump if below-перехід, якщо нижче),
jbe(jump if below or equal-перехід, якщо нижче або дорівнює),
jna(jump if not above - перехід, якщо не вище),
jnae(jump if not above ore qual - перехід, якщо не вище й недорівнює),
jnb(jump if not below - перехід, якщо не нижче),

Приклади команд, не чутливих до знака числа:

je (jump if equal - перехід, якщо дорівнює),
jne (jump if note qual - перехід, якщо не дорівнює),
jc (jump if carry - перехід, якщо прапор CF установлений),
jcxz (jump if CX=0 перехід, якщо CX=0).

Різниця між знаковими й беззнаковими командами умовних переходів полягає в тім, що знакові команди розглядають поняття "менше" стосовно до числової осі -32К до +32К. Беззнакові команди розглядають числову ось від 0 до 64К. Таким чином, при порівнянні знакових чисел використовуються терміни "більше" і "менше", а при порівнянні беззнакових - "вище" і "нижче".

Команда безумовного переходу JMP, передає управління до визначеної у програмі мітки. Саме ця команда дає можливість керувати ходом виконання програми. Команда не впливає на прапори процесора. Команда JMP має 5 різновидів: перехід прямий короткий (в межах -128...+ 127 байт); перехід прямий ближчий (в межах поточного сегменту команд); перехід прямий

дальній (в інший сегмент команд); перехід непрямий ближчий; перехід непрямий дальній. В деяких випадках Асемблер може визначити вид переходу по контексту, в деяких випадках для цього використовуються спеціальні атрибути, наприклад:

- SHORT - перехід прямий короткий (в межах -128...+ 127 байт);
- NEAR PTR - перехід прямий ближчий (в межах поточного сегменту команд);
- FAR PTR - перехід прямий дальній (в інший сегмент команд);
- WORD PTR - перехід непрямий ближчий;
- DWORD PTR - перехід непрямий дальній.

Команди доступу до пам'яті. Команда LDS виділяє з пам'яті за вказаною адресою подвійне слово, що має логічну адресу. Відносну частину адреси загружають до вказаного регістру, а сегментну адресу загружають до регістру DS в контексті. Команда має вигляд:

LDS REG, MEM .

У якості першого операнда команди LDS має бути РЗП, у якості другого ділянка пам'яті, що визначається. Команда не впливає на прапори.

Команда LEA завантажує до першого операнду, ефективну адресу второго операнду, що визначається у вигляді ділянки пам'яті, змінної, початку масиву, наприклад

LEA REG, MEM.

Команда не впливає на прапори процесора. Розглянемо приклад використання команди, фрагментом коду:

lea dx, [no_ziro]

Після виконання цієї команди до регістру буде записана ефективна адреса масиву no_ziro.

Розглянемо типові конструкції для розгалуження і організації циклів. Організацію розгалужень у програмах на асемблері найкраще пояснити на прикладі. У наступному фрагменті програмного коду виконується перехід на мітку next при рівності нулю вмісту регістра ECX. Рівність нулю вмісту

регістру CX визначається за допомогою команди, що впливає на прапори AF, CF, OF, PF, SF і ZF. Отже приведемо приклад

```
; Организация конструкции ветвления (cmp)
mov cx, 0
cmp cx, 0
jz next_z1
;обробка ситуації, коли CX не дорівнює 0
mov ah, 09h
lea dx, [no_ziro]
int 21h
jmp next_2
next_z1:
;обробка ситуації, коли CX дорівнює 0
mov ah, 09h
lea dx, [is_ziro]
int 21h
next_2:
mov ah, 09h
lea dx, [out_of]
int 21h
```

Як це працює. Якщо CX містить нульове значення, команда CMP встановлює прапор нуля ZF в одиницю. Команда JZ перевіряє прапор ZF і, якщо він дорівнює 1, передає управління на мітку next_z1. Після виконання коду, іде вихід з конструкції. В протилежному випадку виконуються код нижче і з використанням jmp next_2 іде вихід на зовні конструкції. Фактично даний фрагмент програмного коду реалізує логічну структуру if, з умовою CX=0.

Аналогічно можна реалізувати логічну структуру if з використанням команди TEST. Ця команда виконує операцію логічного "І" над двома операндами. Не змінює жодного з операндів й залежно від результату встановлює прапори SF, ZF і PF. При цьому прапори OF і CF скидаються, а прапор AF має невизначене значення. Приведемо приклад з вихідного коду.

```
mov ax, 0
; Code organisation with TEST. Analog IF
test ax, 10000000b
jne next_z2
;Code for bit of AX IS 1
mov ah, 09h
lea dx, [no_ziro]
int 21h
jmp next_1
next_z2:
```

```

;Code for bit of AX IS 0
mov ah, 09h
lea dx, [is_ziro]
int 21h

next_1:
mov ah, 09h
lea dx, [out_of]
int 21h

```

Можливі інші модифікації циклів, але сутність залишається тієї самою.

Організація циклів. Дуже часто умовні переходи використовуються при програмуванні циклічних операцій, або циклів, коли обробляється група елементів. Кількість ітерацій (проходжень) у циклі найчастіше визначається кількістю елементів, хоча це й не обов'язково. Цикл може закінчитися в одному із двох випадків: при виконанні всіх ітерацій; коли виявлена умова, відповідно до якої повинен відбутися вихід із циклу. Розглянемо перший випадок у канонічному варіанті, користуючись фрагментом коду з прикладу. У результаті роботи цього коду масив array2Db заповнюється числами 3. Оскільки відносна адреса масиву відома і дорівнює 0, то до SI відразу записано 0.

; Типовая организация цикла, индексная адрес

```

mov al, 03h
mov cx, 100h ;Заповнення усього масиву
mov si, 0

ptr_1:
mov [ds:[si]], al
inc si
loop ptr_1

```

Як це працює. У прикладі використана канонічна організація циклу з використанням команди loop ptr_1. Ця команда буде переводити управління на мітку ptr_1, поки значення регістру CX не стане дорівнювати 0. Використана індексна адресація. У індексний регістр записано значення 0. До регістру CX записано значення 100h, тобто число повторень у циклі. Інших маніпуляцій с CX не потрібно, він буде зменшуватися на 1 у кожній ітерації циклу. В цьому полягає особливість регістру CX, яка властива тільки ньому.

```

mov al, 05h
mov cx, 100h ;Заповнення усього масиву
mov si, 0

ptr_2:

```

```

mov [array2Db+si], al
inc si
loop ptr_2

```

У цьому прикладі до масиву записуються числа 5. Аналогічний приклад показаний вище, різниця тільки у способі застосування індексної адресації, де використовується значення початкової адреси масиву, для зручності і читабельності.

Наступна важлива група команд це строкові команди. Вони значно спрощують і пришвидшують процес запису великих обсягів інформації з однієї ділянки пам'яті до іншої. Це здійснюється без використання циклів. У складі команд процесора МП86 ця група команд, призначена для операцій з рядками символів або чисел тобто, з масивами даних. Таких команд усього 5:

- o movs-пересилання рядка;
- o cmps-порівняння рядків;
- o scasd - пошук у рядку заданного елемента (сканування рядка);
- o lodsb-завантаження з рядка регістрів AX або AL;
- o stos-запис елемента рядка з регістрів AX або AL.

Команди мають загальні риси. Вони виконуються процесором у припущенні, що логічна адреса рядка-джерела визначається групою регістрів DS:SI, а логічна адреса рядка-приймача групою регістрів ES:DI. При однократному виконанні вони обробляють тільки один елемент масиву. Для обробки рядка повинні мати префікс повторення. У процесі обробки елементи регістри SI й DI автоматично зсуваються вперед (якщо прапор встановлений DF=0). Можуть зсуватися назад, якщо прапор DF=1 має значення одиниці. Кожна команда має модифікації для роботи з байтами або словами (наприклад, movsb і movsw). Розглянемо особливості використання строкових команд на простих формальних прикладах з вихідного коду 2.1.

```

;Запис великих масивів без організації циклів
;Робота з рядками джерело (source) у DS:SI, приймач у ES:DI

```

```

cld                ; Обнулення прапору напрямку, прямий
lea si, [array2Db] ; Завантаження відн. адреси джерела

```



```
lea di, [arr_dup2D] ; Завантаження відн. адреси приймача  
mov cx, 100h       ; Визначення кількості повторень  
rep movsb          ; Завантаження
```

У цьому прикладі команда `movsb` використана із префіксом повторення `rep` (`repeat`, повторювати), що змушує процесор виконати команду `movsb` число раз, відповідно до змісту регістру `CX`. Ми бачимо, що перед використанням команди `movsb` треба виконати цілий ряд попередніх дій: помістити в регістри `DS` і `ES` сегментні адреси джерела й приймача, а в регістри `SI` й `DI` ефективну адресу тобто зміщення у регістрі; за допомогою команди `LD` (`clear direction`, скинути напрямок) скинути прапор процесора `DF`; у регістр `CX` записати число байт для пересилання. Після цього одна команда `movsb` і з префіксом повторення `rep` виконує операцію переписування. Кількість переписаних у такий спосіб даних може дорівнювати 32К байт, якщо й джерело й приймач перебувають в одному сегменті. Це можна зробити з використанням циклічних операцій, але код значно спрощується.

Як відомо, для зручності роботи з більшою кількістю різномірних файлів в DOS використовується деревоподібна структура каталогів. Каталог являє собою файл, у якому є перелік всіх підкаталогів наступного рівня й файлів, що входять у даний каталог. Кожному підкаталогу або файлу в каталозі надається приділяється один елемент розміром 32байта, у який DOS заносить інформацію про файл, а саме: ім'я, початкову адресу на диску (номер кластера), дату й час створення файлу, довжину файлу у байтах, а також набір характеристик файлу - атрибутів. Крім цього кожний каталог містить інформацію про себе самому й батьківський каталог. При створенні нового файлу МПС під керівництвом DOS відшукує на диску вільне місце й призначає його новому файлу. Хоча мінімальною порцією інформації, переданої контролером диска є сектор, і переривання BIOS працюють саме із секторами, файлова система призначає місце на диску цілими кластерами. Розмір кластера на дискеті становить 12 Кб. В кластер можуть входити 4-8 секторів. Таким чином, мінімальний фізичний розмір файлу, становить один кластер.

В елементі каталогу вказується не фізична, а логічна довжина файлу, тобто обсяг даних, що записано у ньому вимірюється у байтах. Робота з файлами передбачає використання дескрипторів (файлових індексів). Це ідентифікатор на рівні операційної системи, для обслуговування файлів, що відкриті. Стандартна процедура читання-запису файлу в загальному випадку має таку послідовність виконання:

- виклик переривання для відкриття або створення файлу;
- робота з файлом, запис до файла або читання з файлу;
- закриття файлу і звільнення всіх ресурсів, що були пов'язані з ним.

У більшості випадків робота з файлом починається з виконання операції його відкриття, для чого передбачена типове переривання DOS. Відкриваючи файл, DOS призначає йому черговий вільний запис у таблиці відкритих файлів System File Table (SFT). Знайшовши в системі каталогів диска файл, що відкривається, DOS заносить до SFT блок основних характеристики файлу: ім'я, довжина, атрибути, дата й час створення, стартовий кластер, фізичну адресу. Частина інформації записується в блок SFT з елементів каталогу, частина МПС під керівництвом DOS визначає сама. Важливим елементом блоку опису файлу є двухсловне значення покажчика, у якому зберігається покажчик-номер початку файлу. Саме з нього почнеться чергова операція запису або читання. Покажчиком можна керувати, це дозволяє організувати прямий доступ до файлу, тобто читання або запис починаючи з будь-якого місця файлу. Звертання до відкритого файлу (запис, читання, зміна характеристик файлу й т.д.) здійснюється по дескриптору. Під час виконання операцій з відкритим файлом DOS модифікує інформацію в блоці SFT. Зміст SFT завжди відбиває поточний стан файлу. При завершенні програми відоме вже нам переривання DOS 4Ch виконується автоматичне закриття всіх відкритих у програмі файлів.

Розглянемо кілька прикладів операцій запису й читання файлів на диску.

Переривання DOS 3Ch дозволяє відкрити або створити новий файл для його роботи. Якщо функція 3Ch виявляє, що на диску вже є файл із зазначеним ім'ям, вона фактично знищує його й створює новий з тим же ім'ям..

Переривання DOS 40h дозволяє записувати дані на будь-який пристрій, у тому числі у файл на диску. Конкретний приймач даних задається його дескриптором. Необхідно відмітити, що при записі у файл і при виводі інформації на будь-який пристрій, у приймач даних надходять лише ті дані, які зазначені в програмі. Жодних службових кодів, наприклад ознаки кінця файлу, не записуються.

TITLE Vihidni kod 2.2

;

;ЛР №2.2 Кодування Кіріліца Windows-1251

;

;-I.ЗАГОЛОВОК ПРОГРАМИ-

IDEAL

MODEL SMALL

STACK 512

;-II.МАКРОСИ-

;2.2 Складний макрос для ініціалізації

MACRO M_Init ; Початок макросу

mov ax, @data ; ax <- @data

mov ds, ax ; ds <- ax

mov es, ax ; es <- ax

ENDM M_Init ; Кінець макросу

;-III.ПОЧАТОК СЕГМЕНТУ ДАНИХ

DATASEG

;Оголошення двовимірного експериментального масиву 16x16

array2Db db 7, 8, 7, 8, 7, 8, 7, 8, 7, 8, 7, 8, 7, 8, 7, 8

db 7, 7, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 7

db 7, 0, 7, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 7

db 7, 0, 0, 7, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 7

db 7, 0, 0, 0, 7, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 7

db 7, 0, 0, 0, 0, 7, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 7

db 7, 0, 0, 0, 0, 0, 7, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 7

db 7, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 7, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 7

db 7, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 7, 0, 0, 0, 0, 0, 7

db 7, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 7, 0, 0, 0, 0, 7

db 7, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 7, 0, 0, 0, 7

db 7, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 7, 0, 0, 7

db 7, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 7, 0, 7

db 7, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 7, 7

```
db 7,8,7,8,7,8,7,8,7,8,7,8,7,8,7,7
```

```
; Для вирівнювання у дампі  
arr_def1 dw 3,0,0,0,0,0,0,0  
; Аналог двовимірного масиву  
arr_dup2D db 0100h DUP(4)  
; Для вирівнювання у дампі  
arr_def11 dw 3,0,0,0,0,0,0,0  
arr_rnd1 db 2,3,0,2,1,9,7,2  
variant db 3  
; Для вирівнювання у дампі  
arr_def2 dw 3,0,0,0,0,0,0,0  
no_ziro db "Variable is NOT ziro", 10, 13, '$'  
is_ziro db "Variable IS ziro", 10, 13, '$'  
out_of db "out OF constr", 10, 13, '$'  
arr_def6 dw 3,0,0,0  
exCode db 0
```

```
;-----VI. ПОЧАТОК СЕГМЕНТУ КОДУ-----
```

```
CODESEG
```

```
Start:
```

```
M_Init
```

```
;----- Stage 1. Write to array2Db[3,3] the arr_rnd1 [0]. Example of first part of Lab 2-
```

```
mov si, 0          ;Index for 2D of array2Db, in gorizontal  
mov di, 0          ;Index for 1D of arr_rnd1, in gorizontal  
mov dl, [arr_rnd1+di] ;DL <- arr_rnd1[0]  
mov al, 10h  
mov dh, [variant]  
mul dh             ;AX<-(variant*10h)  
mov bx, ax         ;Index for 2D of array2Db, in vertical  
mov [array2Db+bx+si+3], dl
```

```
;---- Stage 2. Cycle 1 to horisontal. Example of first part of Lab 2-----
```

```
mov cx, 8          ;Counter for gorizontal cycle  
mov si, 0          ;Index for 2D of array2Db, in gorizontal  
mov di, 0          ;Index for 1D of arr_rnd1, in gorizontal  
horisontal:  
mov dl, [arr_rnd1+di] ;DL <- arr_rnd1[0]  
mov al, 10h  
mov dh, [variant]  
mul dh             ;AX<-(variant*10h)  
mov bx, ax         ;Index for 2D of array2Db, in vertical  
inc si             ;Inc for 2D of array2Db, in gorizontal  
inc di             ;Inc for 1D of arr_rnd1, in gorizontal  
mov [array2Db+bx+si+3], dl  
loop horisontal
```

```
;----- Stage 3. The refactoring. Example of first part of Lab 2-----
```

```
; we no need for di index!!!
```

```
mov cx, 8
```

```

        mov si, 0                ;Index for 2D of [array2Db] and [arr_rnd1], in gorizontal

horizontal_1:
        mov dl, [arr_rnd1+si]    ;DL <- arr_rnd1[0]
        mov al, 10h
        mov dh, 5                ;For testing refactoring
        mul dh                    ;AX<-(variant*10h)
        mov bx, ax                ;Index for 2D of array2Db, in vertical
        inc si                    ;inc for 2D of array2Db, in gorizontal
        mov [array2Db+bx+si+3], dl
loop horizontal_1
;----- Stage 4. The gorizontal and vertikal.Example of first part of Lab 2-----
        mov dh, [variant]       ;Coutrer of cicle vertical init
vertical_1:
        cmp dh, 11               ;The 11 is vertical coord of left bottom of array 8x8
        jz main_exit             ;!!! MAIN EXIT
        mov al, 10h               ;It is simple mult for vertical coord of strings
        mul dh                    ;AX<-(variant*10h), execute of mult, result in AX
        mov bx, ax                ;BX<-AX Index for [array2Db], in vertical coord
        mov cx, 8                 ;Counter of cicle gorizontal init
        mov si, 0                 ;Ziro to index of [array2Db] and [arr_rnd1] in gorizontal
horizontal_2:
        mov dl, [arr_rnd1+si]    ;DL <- [arr_rnd1[si]]
        inc si                    ;inc index of [array2Db] in gorizontal
        mov [array2Db+bx+si+3], dl ;si and 3 are connect to gorizontal coord in 8x8
loop horizontal_2

        inc dh                    ;inc coord vertical
        jmp vertical_1            ;come back
main_exit:

```

```

;-----Code organitation with CMP. Analog IF-----
        mov cx, 0
        cmp cx, 0
        jz next_z1
;Code for CX NOT ziro
        mov ah, 09h
        lea dx, [no_ziro]
        int 21h
        jmp next_2 ; go to end of constuct IF
next_z1:
        ;Code for CX IZ ziro
        mov ah, 09h
        lea dx, [is_ziro]
        int 21h
next_2:
        mov ah, 09h
        lea dx, [out_of]
        int 21h

```

```

mov ax, 0
;-----Code organitation with TEST. Analog IF-----
test ax, 10000000b
jne next_z2
;Code for bit of AX IS 1
mov ah, 09h
lea dx, [no_ziro]
int 21h
jmp next_1
next_z2:
;Code for bit of AX IS 0
mov ah, 09h
lea dx, [is_ziro]
int 21h
next_1:
mov ah, 09h
lea dx, [out_of]
int 21h

```

;Запис великих масивів без організації циклів
;Робота з рядками джерело (source) у DS:SI, приймач у ES:DI

```

cld ; Обнулення прапора напрямку, прямий
lea si, [array2Db] ; Завантаження відн. адреси джерела
lea di, [arr_dup2D] ; Завантаження відн. адреси приймача
mov cx, 100h ; Визначення кількості повторень
rep movsb ; Завантаження

```

; Типовая организация цикла, індексна адрес

```

mov al, 03h
mov cx, 100h ;Заповнення усього масиву
mov si, 0
ptr_1:
mov [ds:[si]], al
inc si
loop ptr_1

```

; Індексна адресація через ідентифікатор масиву, індексна

```

mov al, 05h
mov cx, 100h ;Заповнення усього масиву
mov si, 0
ptr_2:
mov [array2Db+si], al
inc si
loop ptr_2

```

```

Exit:
mov ah, 4ch
mov al, [exCode]

```

```
int 21h  
end Start
```

Методичні вказівки щодо проведення роботи. У якості прототипу обирається вихідний. Створюється повний цикл виконання програми і видаляються всі зайві елементи коду, що не потрібні у ЛР.

Далі обирається потрібна координата ділянки масиву 8x8 і, використовуючи потрібний вид адресації, пишеться код, що дає можливість заповнити потрібну ділянку коду, цифрами, що вимагаються.

Виконується повний цикл створення програми і виправляються помилки, що були виявлені. Для підтвердження результатів Turbo Debugger фотографується ділянка дампу пам'яті масиву.

Робляться висновки щодо практичного підтвердження теоретичних положень, що викладені у методичній розробки .

Перелік питань для підготовки до лабораторної роботи

1. Як написати .bat файл для спрощення і пришвидшення асемблювання і компонування програми. Поясніть на прикладі коду.
- 2.* Перелічіть регістри загального призначення і сегментні регістри МПС Intel 8086. Розкрийте поняття розрядності регістрів, призначення, особливості регістрів.
- 3.* Дайте поняття ефективної адреси, зміщення у сегменті, логічної адреси, фізичної адреси операнду. Як визначається фізична адреса операнду?
- 4.* Як здійснюється сегментація пам'яті МПС на базі Intel 8086, як визначається фізична адреса операндів. Який може бути максимальний і мінімальний розмір сегменту?
- 5.* Команда `mov` у архітектурі Intel 8086. Дайте поняття операнду. Які операнди команди `mov` застосовуються при різних способах адресації? Поясніть на прикладі коду.
- 6.* Як можна визначити адресу початку сегментів з використанням TD ?

7.* Синтаксис описання змінної, чисельного масиву, масиву символів у асемблері. Поясніть на прикладі коду. Як визначити фізичну адресу змінної, початку масиву з використанням TD?

8.*Поняття програмного переривання, переривання `int 21h`, як використовується це переривання для виводу змінної на консоль? Поясніть на прикладі коду.

9.*Основні команди для роботи зі стеком. Які регістри використовуються для управління стеком? Призначення і використання цих регістрів в різних способах адресації. Поясніть на прикладі коду.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА 6

СИСТЕМА ОБРОБКИ ПЕРЕРИВАНЬ АРХІТЕКТУРИ IA-32 (X86) У REAL ADDRESS MODE

Завдання на лабораторну роботу.

1. Написати з використанням асемблеру функцію обробки переривання, що виводить на консоль номер групи і прізвище авторів.
2. Перепризначити цю функцію на вектор переривань, що відповідає номеру, який дорівнює 50 плюс номер робочої групи.
3. Повернути МПС у вихідний стан.

Дослідити механізм адресації МПС під час передачі управління до функції обробки переривань і механізм адресації МПС під час повернення з неї. Користуючись TD, під час покрокового виконання програми, визначити логічні адреси у сегменті коду у перелічені далі моменти:

у ході поточної операції безпосередньо перед викликом процедури (функції);

на початку роботи з процедурою (функцією) обробки переривань;

безпосередньо у час виходу з процедури функції.

Визначити зміст стеку в ці моменти. Зробити «фотографування екранів» для документації результатів. У якості методичних рекомендацій використати фрагмент коду і теоретичні відомості що надані далі.

%TITLE Власний оброблювач переривання COM1

```
;-----  
; Дисципліна: Системне програмування  
; КНУУ "КПІ"  
; Факультет: ФІОТ  
; Курс:  
; Група:  
;-----  
; Автор:  
; Дата:  
;-----  
IDEAL
```

```
;-----  
MACRO M_Exit      ; Вихід з програми  
                  ; На входе: AL = код завершення програми
```

```

; На виходе: ---
mov     ah, 04Ch ; Номер вектора переривання DOS для виходу
int     21h      ; Виклик переривання
ENDM

```

```

;-----
MACRO M_Init      ; Ініціалізація DS і ES

```

```

        mov     ax, @data      ; ax <- @data
        mov     ds, ax         ; ds <- ax
        mov     es, ax         ; es <- ax
ENDM

```

```

MODEL small

```

```

STACK 256

```

```

DATASEG

```

```

bak_int0Bh_offset    DW ? ; Ефективна адреса функції - стандартного
                        ; обробника апаратного переривання COM1
bak_int0Bh_seg        DW ? ; Адреса початку сегменту
                        ; функції апаратного переривання COM1

```

```

CODESEG

```

```

PROC main

```

```

M_Init      ; макрос ініціалізації

```

```

;ЕТАП I. Отримання еф. адреси і зміщення переривання.-----

```

```

; Отримання ефективної адреси і зміщення
; стандартного обробника переривання COM1 для його заміни
; Це виконується з використанням функції GetIntVector.
mov     di, 0Bh      ; Вхідний параметр функції GetIntVector.
; Це типовий номер переривання 0Bh для COM1.
call    GetIntVector ; Виклик.
; Вихідні аргументи процедури (bx - еф. адреса, es сег. адреса)
; Збереження у змінних для повернення ст. обробника переривання
mov     [bak_int0Bh_offset], bx ; Зберігаємо значення еф. адреси у змінній
mov     [bak_int0Bh_seg], es    ; Зберігаємо значення адреси сегменту у змінній

```

```

;ЕТАП II. Збереження стандартного обробника переривань COM 2 за іншим вектором

```

```

; Вільні вектора 60h - 6Bh
; Перенесення апаратного переривання COM 2 на наш вектор - 62h
; Використаємо функцію SetIntVector
; DI Вхідний аргумент - номер вектора, куди переносимо.
; DX Вхідний аргумент - еф. адреса процедури яку переносимо
; ES Вхідний аргумент - адреса сегмента процедури яку переносимо.
mov     di, 62h      ; Вхідний аргумент SetIntVector – новий вектор DI для COM1
mov     dx, bx        ; Нове зміщення процедури DX (еф. адреса)
; Новий сегмент ES для процедури той же
call    SetIntVector ; Виклик. Переносимо стандартну функцію обробки COM2 на вектор
-62h

```

```

;ЕТАП III. Визначення нового обробника переривання з дод. функціоналом на вектор 0Bh.

```

```

; На вектор int0Bh заносимо новий функціонал і частину старого COM 2
; Підготовка аргументів
mov     di, 0Bh      ; DI Вхідний аргумент - номер старого вектора пер.COM
mov     dx, OFFSET int0Bh ; DX Вхідний аргумент - еф. адреса нової проц.
mov     ax, SEG int0BhES ; ES Вхідний аргумент - адреса сегмента нової проц.
mov     es, ax        ; Завантажуємо так ES. Оскільки
; mov ES, SEG int0BhES не дозволено

```

```

call    SetIntVector    ; Виклик.

                                ; Виконується інша частина програми
                                ; Виконується інша частина програми
                                ; Виконалася інша частина програми

```

; ЕТАП IV. Повернення переривання INT 0Bh у вихідний стан.

```

mov     di, 0Bh
mov     dx, [bak_int0Bh_offset]
mov     ax, [bak_int0Bh_seg]
mov     es, ax
call    SetIntVector
xor     al, al            ; код <0>
M_Exit          ; Макрос для виходу з ОС
ENDP main          ;Закінчення функції main

```

;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;Описання процедур (функцій);;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;;

PROC GetIntVector

; **Призначення:** Отримання логічної адреси процедури (функції) обробки переривання за номером вектора переривання

```

; Вхід:      DI <- номер вектора переривання
; Вихід:     BX <- Ефективна адреса процедури (функції) обробки переривання
;             ES <- Адреса сегмента процедури (функції) обробки переривання

```

; Збереження стану регістрів

```

push    ax
push    di
xor     ax, ax           ; 0-> AX
mov     es, ax           ; Перехід на початок сегменту 0000h
shl     di, 2            ; Множимо DI на 4 (зв'язок номера переривання і адреси)
mov     bx, es:[di]      ; Ефективну адресу функції обробника в BX
mov     ax, es:[di + 2]  ; Адресу сегменту функції обробника в AX
mov     es, ax           ; Адресу сегменту функції обробника таки до ES
                                ; Відновлення задіяних регістрів

```

```

pop     di
pop     ax
ret     ; Не забуваємо повернутися з процедури (функції)

```

ENDP GetIntVector

PROC SetIntVector

; **Призначення:** Установка на номер вектора нової функції обробника.

; Функціонально: до пам'яті що відповідає вектору заносимо ефективну адресу і адресу сегменту нового обробника переривань

```

; На вхід:    DI - номер переривання де буде нова процедура
;             DX - ефективна адреса нового обробника
;             ES - адреса сегмента нового обробника

```

; **На вихід:** ---

```

cli     ; Заборона апаратних переривань
                                ; Наприкінці обов'язково <STI> бо залишаться забороненими - их
                                ; МПС буде працювати не правильно
                                ; <CLI ... STI> - це критична ділянка коду, яку не можна переривати
                                ; Збереження регістрів

```

```

push    ax
push    di

```

```

push    ds
xor     ax, ax           ; очистка AX
mov     ds, ax           ; переходимо до адреси 0000h
shl     di, 2            ; множимо DI на 4
mov     ds:[di], dx      ; Еф. Адресу до першої частини вектору
mov     ds:[di + 2], es  ; Адресу сегменту до другої частини вектору
                        ; Відновлення регістрів

pop     ds
pop     di
pop     ax

sti                     ; Дозвіл переривань. Відновлення вихідного стану МПС.
ret                     ; Не забуваємо...
ENDP SetIntVector

;-----
PROC int0Bh
; Призначення: Нова процедура (функція) обробника переривання для COM.
; На вхід:   ---
; На вихід:  ---
;-----

int     62h;            ; Виклик стандартного обробника,
                        ; він вже перепризначений на вектор 62.
;     ...              ; код розширення функціоналу
;     ...              ; стандартного обробника

                        ; код закінчення АППАРАТНОГО переривання
        mov     al, 20h
        out     20h, al
        iret     ; Вихід з функції обробника відрізняється від звичайної процедури
ENDP int0Bh

END main                ; Кінець коду

```

Переривання це такий вид процедур (функцій), запуск яких здійснюється асинхронно під виконання звичайних прикладних програм. В деяких випадках час їх запуску розробник не може передбачити. Це відноситься до апаратних переривань і вони реалізуються через певні пристрої МПС.

В деяких випадках переривання викликаються програмно і можуть бути обумовлені синтаксично у вихідному коді. У цьому випадку переривання називаються програмними і реалізуються через операційну систему або у BIOS. Відповідно переривання розподіляються на програмні і апаратні.

Апаратні переривання пов'язані з певним обладнанням. Вони викликаються сигналом від цього обладнання, наприклад: переривання від

клавіатури, таймеру, процесору, тощо. Апаратне переривання не залежить від програми, що виконується і може зупинити її в будь-який момент. Для цього апаратні переривання повинні бути дозволеними. У МПС дозвіл переривань визначається станом прапора IF. Якщо він піднятий до 1, то переривання дозволені, інакше апаратні переривання не дозволені. Існують дві команди, що керують цим прапором. Команда асемблеру `cli` обнуляє прапор IF, забороняючи переривання, команда `sti` встановлює прапор у 1.

Під час виклику апаратного переривання, програма що виконувалася зупиняється, зберігається в стеку основна інформація про початковий стан МПС у ході її виконання. Далі управління автоматично передається на процедуру (функцію) обробки переривання. Кожній процедурі відповідає своє переривання, що ідентифікується за допомогою номера. Після виконання переривання МПС повинна повернутися у вихідний стан. Для цього логічна адреса поточної команди (CS:IP) автоматично записується до стеку разом з змістом регістру прапорів. Далі до пари регістрів МПС CS:IP автоматично завантажується нова логічна адреса процедури (функції) обробки переривання. Ця логічна адреса містить 4 байта (32 біта). Вона звичайно зберігається у початковій ділянці ОП і називається вектором переривання. Кожному апаратному перериванню з номером відповідає свій вектор переривання. Після виконання функції обробки переривання управління повертається на той крок програми, що виконувалася. Про повернення з переривання докладно буде описано далі.

Процедура (функція) обробки переривання звичайно закінчується командою `IRET` (повернення з переривання). Ця команда повертає МПС на той рядок коду, у якому була програма була до початку виникнення переривання. Для цього зі стеку повертаються і завантажуються вихідні адреси до пари регістрів CS:IP. Повертається зі стеку регістр прапорів вихідного стану програми.

Аналогічно організовані програмні переривання. Відмінність їх полягає в тому, що вони не викликаються апаратною частиною МПС. Найбільш відомими є переривання DOS, наприклад INT21h. Це переривання було використано у LP1, LP2. Незалежну від ОС групу програмних переривань для PC IBM сумісних комп'ютерів утворюють переривання BIOS, наприклад INT09h.

Механізм виклику і роботи програмних переривань аналогічний апаратним. Відмінність полягає в тому, що програмні переривання викликаються безпосередньо з асемблерного коду. Функції обробки переривань вбудовані до ОС або до BIOS. Частково ці функції пов'язані з апаратними подіями, але виклик програмних переривань здійснюється з асемблерного коду. МПС автоматично забороняє виконання переривань при роботі функції обробки переривання. Після закінчення МПС повертається у вихідний стан.

Функції (процедури) обробки переривань можуть бути переписані і переназначені за потребою програмістом.

Ділянки з логічними адресами функцій обробки програмних переривань також називають векторами. Кожний вектор має довжину 4 байта. У першому слові (2 байта) зберігається значення ефективної адреси початку функції обробки переривання (IP), у другому адреса сегменту - CS. Молодші 1024 байт ОП містять вектори переривань, у тому числі апаратні. Таким чином зарезервовано і використовується 256 векторів переривань. В цілому утворюється таблиця векторів переривань МПС, що завантажується з ОС. Вектор для переривання 0 починається з адреси 0000:0000 і закінчується адресою 0000:0003, переривання 1 починається з адреси 0000:0004 і закінчується 0000:0008 тощо. Адреса F000:FEA5. відповідає стартовій адресі ПЗУ, яка відповідає перериванню 8H (BIOS).

Для управління апаратними перериваннями IBM PC сумісні комп'ютери використовують мікросхему контролера переривань Intel 8259 або більш сучасні аналоги. Мікросхема Intel 8259 для упорядкування роботи має 8

апаратних входів і 8 рівнів пріоритетів апаратних переривань. Кожний апаратний вхід контролера переривань Intel 8259 являє собою одиночний провідник. На цей провідник подається відповідний сигнал з пристрою МПС. Наприклад, на апаратні входи контролера переривань Intel 8259 подаються: переривання від клавіатури, таймеру, COM порту, тощо. Контролер переривань Intel 8259 має 8 апаратних входів, що нумеруються IRQ0 - IRQ7. Дві поєднані мікросхеми Intel 8259 утворюють розширення діапазону переривань IRQ0 - IRQ15. Максимальний пріоритет апаратного переривання відповідає рівню 0. Звичайно кожному апаратному входу (IRQ0 - IRQ7) відповідає свій вектор переривань у таблиці переривань ОП. Апаратним входам контролера Intel 8259 (IRQ0 - IRQ7) відповідають вектора 8H-0FH у таблиці переривань. Далі надані приклади векторів та їх пріоритети:

- IRQ 0 таймер;
- IRQ 1 клавіатура;
- IRQ 2 канал вводу/вивода;
- IRQ 8 годинник реального часу (тільки AT) ;
- IRQ 9 програмно переводяться в IRQ2 (AT) ;
- IRQ 10 резерв;
- IRQ 11 резерв;
- IRQ 12 резерв;
- IRQ 3 COM1 (COM2 для AT) ;
- IRQ 4 COM2 (модем для PCjr, COM1 для AT) ;

Мікросхема 8259 має три одnobайтних регістра, що керують апаратними перериваннями. Вони доступні програмно через вихідний код Асемблеру.

Розробник звичайно перед викликом переривання перевіряє регістр дозволу переривання, або маски переривання (IMR). Це здійснюється щоб узнати, чи дозволено відповідне переривання. Ці переривання називають переривання за маскою, і можуть заборонятися або дозволятися програмно.

Звичайно розробники звертаються до регістру маски переривань (IMR) через порт 21H і. До командного регістру Intel 8259 через порт 20H.

Програми на Асемблері шляхом звернення до регістру маски можуть забороняти переривання. Це апаратні переривання називаються перериваннями за маскою. Інші апаратні переривання не можуть бути забороненими. Переривання за маскою забороняються в тому випадку, коли вони можуть мати вплив на критичні ділянки коду.

Регістр маски переривань другої мікросхеми 8259 (IRQ8-15) має адресу A1H. В коді далі приведений приклад заборони переривань.

;--- заборона переривання 6.

MOV AL,01000000B ;підготуємо регістр, заборонівші 6 переривання

OUT 21H,AL ;записуємо до регістру маски

;повернення у вихідний стан

MOV AL,0 ;

OUT 21H,AL ;

Відомо декілька причин написання власного обробника переривань. По-перше для зручності і зменшення обсягу коду. По-друге для реалізації функції обробки нового апаратного переривання для управління нестандартним обладнанням МПС. По-третє доробити або повністю переписати процедуру обробки переривання, що запрограмована у ОС.

Розглянемо простий приклад розробки переривання з використанням функції DOS. Вихідний код апаратного переривання наданий далі. Відзначимо, що функція 25H автоматично забороняє переривання, що налаштовані на цей вектор під час її роботи. Тому не потрібно робити додаткових команд для захисту критичних ділянок коду.

;--- встановлення нової процедури для вектора переривання 60H

PUSH DS

MOV DX,OFFSET ROUT ; Ефективну адресу нової процедури до DX

MOV AX,SEG ROUT ;Сегмент процедури до AX

MOV DS,AX ;Такі розміщаємо до DS

MOV AH,25H ;Функція DOS

MOV AL,60H ;номер вектора


```
INT 21H          ;Виклик функції DOS
POP DS           ;Відновлення DS
```

;--- процедура обробки переривання 60H

```
ROUT PROC FAR
    PUSH AX
                                ; Функція корисної роботи
    POP AX
    MOV AL,20H    ;Ці два рядка для апаратних переривань
    OUT 20H,AL
    IRET
ROUT ENDP
```

Два рядка, що надані далі дають можливість мікросхемі 8259 очистити регістри обслуговування для дозволу переривань з іншими пріоритетами.

```
MOV AL,20H
OUT 20H,AL
```

Після завершення програми доцільно повернути вектора переривань у вихідний стан. Це особливо важливо для векторів переривань ОС. Якщо цього не зробити, то операційна система буде працювати не так як вона задумана, що може привести до краху ОС. Приклад повернення таблиці векторів переривань і відповідних їм функцій у вихідний стан показаний у фрагменті коду далі.

;--- оголошуємо у сегменті даних дві змінні для збереження адреси сегменту і ефективної адреси:

```
KEEP_CS DW 0 ;
KEEP_IP DW 0
```

;--на початку програми отримаємо значення вектору і зберігаємо їх.

```
MOV AH,25H    ;функція отримання вектору
MOV AL,1CH    ;номер вектору
INT 21H        ;виклик функції, після її роботи в ES сегмент функції обробки
```

переривання,

У BX ефективна адреса функції обробки переривання

```
MOV KEEP_IP,BX ;запам'ятовуємо все у змінні
MOV KEEP_CS,ES ;
```

; --- приведення таблиці векторів і відповідних функцій у вихідний стан

```
CLI          ; Заборона переривань
```

```
PUSH DS      ;
MOV  DX,KEEP_IP ;підготовка до відновлення
MOV  AX,KEEP_CS ;
MOV  DS,AX     ;сегмент даних
MOV  AH,25H    ;функція відновлення
MOV  AL,1CH    ;номер вектору, що відновлюється
INT  21H       ;виклик функції, що відновлюється
POP  DS
STI           ; Дозвіл переривань
```

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА 7

ПІДПРОГРАМИ АРХІТЕКТУРИ IA-32 (X86) У REAL ADDRESS MODE

Завдання на лабораторну роботу. Лабораторна робота передбачає проведення експерименту, що дозволяє розкрити механізм виклику підпрограм і описати використання команд call, ret. Визначення стану регістрів при виконанні підпрограм, стану пам'яті, стеку. Подальша звірка фрагментів лістингу програми і поточного стану МПС з метою розкриття механізму виклику підпрограм і використання пам'яті. Для цього необхідно написати програму, що реалізує текстовий інтерфейс і підпрограми. Завдання.

Таблиця 2.

Сполучення букв для розробки інтерфейсу користувача

Функції	Номер варіанту																	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Літера для виклику функції обчислення виразу	q	r	y	i	a	G	l	c	n	.	2	5	8	e	t	u	i	o
Літера для виклику функції включення звуку (тривалість звучання с)	W	T	U	O	S	H	Z	V	M	/	3	6	9	D	H	J	K	L
	1	2	3	4	5	4	3	2	1	2	4	7	8	9	1	3	4	5
Літера для виходу з програми	e	y	i	p	d	k	x	b	,	1	4	7	0	c	n	m	,	.
Літера для пошуку найбільшого значення (парний варіант)		a		b		c		d		f		g		h		r		o
Літера для пошуку найменшого значення (непарний варіант)	q		w		e		t		r		y		u		o		p	

1. $((a_1+a_2)*a_3/a_4+a_5)$	$a_1=-7, a_2=3, a_3=2, a_4=4, a_5=1$
2. $((a_1+a_2)*a_3/a_4+a_5)$	$a_1=-7, a_2=3, a_3=2, a_4=4, a_5=2$
3. $((a_1+a_2)*a_3/a_4+a_5)$	$a_1=-7, a_2=3, a_3=2, a_4=4, a_5=3$
4. $((a_1-a_2)*a_3*a_4+a_5)$	$a_1=-1, a_2=1, a_3=2, a_4=2, a_5=3$
5. $((a_1-a_2)*a_3*a_4+a_5)$	$a_1=-1, a_2=2, a_3=1, a_4=2, a_5=3$
6. $((a_1-a_2)*a_3*a_4+a_5)$	$a_1=-1, a_2=1, a_3=1, a_4=2, a_5=3$
7. $((a_1-a_2)+a_3)/a_4*a_5)$	$a_1=-2, a_2=3, a_3=1, a_4=2, a_5=3$
8. $((a_1-a_2)+a_3)/a_4*a_5)$	$a_1=-2, a_2=3, a_3=1, a_4=2, a_5=3$
9. $((a_1-a_2)+a_3)/a_4*a_5)$	$a_1=-2, a_2=3, a_3=1, a_4=2, a_5=3$
10. $(a_1-a_2*a_3/a_4+a_5)$	$a_1=-6, a_2=3, a_3=2, a_4=2, a_5=1$
11. $(a_1-a_2*a_3/a_4+a_5)$	$a_1=-6, a_2=3, a_3=2, a_4=2, a_5=1$
12. $(a_1-a_2*a_3/a_4+a_5)$	$a_1=-6, a_2=3, a_3=2, a_4=2, a_5=1$
13. $((a_1-a_2)/a_3 - a_4)*a_5)$	$a_1=-3, a_2=3, a_3=2, a_4=1, a_5=2$
14. $((a_1-a_2)/a_3 - a_4)*a_5)$	$a_1=-3, a_2=3, a_3=2, a_4=1, a_5=2$
15. $((a_1-a_2)/a_3 - a_4)*a_5)$	$a_1=-3, a_2=3, a_3=2, a_4=1, a_5=2$
16. $((a_1+a_2)/a_3 + a_4) - a_5)$	$a_1=-8, a_2=4, a_3=2, a_4=1, a_5=1$

```

C:\tasm\L7_1.EXE
-----programm for lab 3 is running !!!-----
c - for count
b - for beep
q - for exit
Input command\

```

Рисунок - 18 Интерфейс програми.

Сполучення букв у інтерфейсі користувача потрібно змінити, відповідно до варіантів завдань, що надані у таблиці. Написати функцію для розрахунку виразу, що викликається при натискуванні відповідної клавіші на клавіатурі. Вирази надані вище. Методика і програма проведення експерименту надана у відповідних підрозділах. Студент повинен читати і пояснювати свій розроблений код програми.

Програма проведення експерименту для першої частини лабораторної роботи. Реалізується у декілька етапів, що надані далі. Програма реалізована для Асемблеру TASM. У якості спрощеного прототипу для виконання лабораторної роботи пропонується вихідний код, що наданий нижче. Він дає можливість сформувати консольну програму з текстовим інтерфейсом користувача.

```
IDEAL
MODEL small
STACK 256

DATASEG
    string db    254    ;string variable def. There is max len ,
    str_len db    0      ;под запись реально
                        ; числа символів: str_len
    db 254 dup ("")      ; Буфер

    system_message_1 DB "Input something\ " , '$'

    display_message_0 DB "-----menu bagin-----", 13, 10, '$'
    display_message_1 DB "c - for count", 13, 10, '$'
    display_message_3 DB "q - for exit", 13, 10, '$'
    display_message_4 DB "-----programm for lab is END !!! - for exit", 13, 10, '$'
    display_message_5 DB "-----menu end-----", 13, 10, '$'
    message DB ?

    test_message_1 DB "COUNT", 13, 10, '$'
    test_message_3 DB "EXIT", 13, 10, '$'

CODESEG

Start:
    mov ax, @data
    mov ds, ax

Main_cycle:
```

call display

call input_foo

cmp ax, 063h ; c ascii =63h

je Count

cmp ax, 071h ; q ascii =71h

je Exit

jmp Main_cycle

Count:

mov dx, offset test_message_1

call display_foo ; any foo

jmp Main_cycle

Exit:

mov dx, offset display_message_4

call display_foo

mov ax, 04C00h ;

int 21h ; прерывания DOS

PROC display

mov dx, offset display_message_0

call display_foo

mov dx, offset display_message_1

call display_foo

mov dx, offset display_message_3

call display_foo

mov dx, offset system_message_1

call display_foo

mov dx, offset display_message_5

call display_foo

ret

ENDP display_foo_main

PROC display_foo; input dx is offset

mov ah, 9

int 21h

xor dx, dx

ret

ENDP display_foo

PROC input_foo ; input string out ax

mov ah, 0ah ; ah <- 0ah input

mov dx, offset string ; dx <- offset string

int 21h ; call 0ah function DOS int 21h

xor ax, ax

mov bx, offset string

mov ax, [bx+1]

shr ax, 8

ret

ENDP input_foo

END Start

У головному циклі програми відбувається відображення текстового меню програми. Далі викликається процедура, що виводить до регістру АХ код натиснутої клавіші. Після цього у конструкції вибору визначається логіка програми.

Створюємо програму, користуючись вихідним кодом, що наданий далі.

```
;-----  
;Програма під час початку роботи виводить повідомлення.  
;В залежності від обраного повідомлення вона :  
;1. Викликає функцію для видачі звуку.  
;2. Викликає функцію для обчислення результату виразу  
; (в програмі це не реалізовано, потрібно доопрацювати)  
;3. Забезпечує вихід з програми  
; Під час реалізації функцій  
; Програма читає зі стандартного вводу (клавіатури) строку.  
; Максимальна довжина строки 254 символу, строку можна зберігати у ;файлі (в  
програмі це не реалізовано).  
; Розроблено на кафедрі АУТС 3.10.2011 року.  
;-----
```

```
IDEAL  
MODEL small  
STACK 256
```

```
DATASEG
```

```
string db 254 ;змінна для строки - string,  
str_len db 0 ;  
db 254 dup (*) ; Буфер заповнюється '*' для ;кращого налаштування  
;---- Змінні для виводу системних команд  
system_message_1 DB "Input command and press enter\ " , '$'  
system_message_2 DB "Program end" , '$'  
;---- Змінні для виводу команд під час управління програмою  
display_message_0 DB "-----programm for lab 3 is running !!!-----", 13, 10, '$'  
display_message_1 DB "c - for count", 13, 10, '$'  
display_message_2 DB "b - for beep", 13, 10, '$'  
display_message_3 DB "q - for exit", 13, 10, '$'  
display_message_4 DB "-----programm for lab is END !!! -----", 13, 10, '$'  
display_message_5 DB "Press any key for beep -----", 13, 10, '$'  
;--- Змінні що використовувалися під час налаштування програми  
message DB ?  
;test_message_1 DB "!!! count DISPLAY", 13, 10, '$'  
;test_message_2 DB "!!! beep DISPLAY", 13, 10, '$'  
;test_message_3 DB "q - for exit", 13, 10, '$'  
;-----Константи для функції звуку  
NUMBER_CYCLES EQU 2000  
FREQUENCY EQU 600  
PORT_B EQU 61H  
COMMAND_REG EQU 43H ; Адреса командного регістру
```

CHANNEL_2 EQU 42H ; Адреса каналу 2
simvol db ?

CODESEG

Start:

mov ax, @data ;

mov ds, ax

Main_cikle: ; Основний цикл програми для інтерфейсу користувача

;-----

call display_foo_main

;-----

mov ah, 0ah ; ah <- 0ah

mov dx, offset string ; пересилка в dx начала буфера

int 21h

xor ax, ax

mov bx, offset string ;пересилка в bx начала буфера для
;реалізації адресації зі зміщенням

mov ax, [bx+1] ;занесення в ax чисельного значення

;символу ASCII, що відповідає

;знаку,

;який введено з клавіатури

shr ax, 8 ;зсув в регістрі ax для виконання

;cmp

cmp ax, 063h ; c ascii =63h ; Вибір відповідної функції

je Count ; На лекції 3!!!

cmp ax, 062h ; b ascii =62h

je Beep

cmp ax, 071h ; q ascii =71h

je Exit

jmp Main_cikle

;-----

Count:

; mov dx, offset test_message_1 ; Закоментовані повідомлення
; у ході налаштування

; call display_foo ; тут повинна викликатися

; функція для обчислення

; виразу і виведення

; результату на консоль

; any foo for counte

jmp Main_cikle

;-----

Beep:

; any foo for sound ; виклик функції звуку

mov dx, offset display_message_5

call display_foo

call zvukF1

jmp Main_cikle

;-----

; Стандартний вихід з програми

Exit:

mov dx, offset display_message_4

call display_foo

mov ah, 04Ch ;

int 21h ;

;-----SUB-1 display_foo_main-----


```

PROC display_foo_main
    mov ah, 0          ; Функція відображає інтерфейс
                        ; користувача
    mov al, 3
    int 10h
    mov dx, offset display_message_0
    call display_foo
    mov dx, offset display_message_1
    call display_foo
    mov dx, offset display_message_2
    call display_foo
    mov dx, offset display_message_3
    call display_foo
    mov dx, offset system_message_1
    call display_foo
    ret
ENDP display_foo_main
;-----SUB-2 display_foo-----
PROC display_foo
    mov ah, 9
    int 21h
    xor dx, dx
    ret
ENDP display_foo
;-----SUB-3 zvukF1-----
PROC zvukF1

lab2:

    int 16h          ; Зберігає отримане значення з клавіатури в змінній
    mov [simvol], al ; simvol
    cmp [simvol], 'e' ; Перевірка на відповідність і встановлення прапора ознаки 0
    jz Exit          ;
                        ; Перехід на Exit: у випадку відповідності

;Встановлення частоти 440 гц

;--- дозвіл каналу 2 встановлення порту В мікросхеми 8255
    IN AL, PORT_B ;Читання
    OR AL, 3      ;Встановлення двох молодших бітів
    OUT PORT_B, AL ;пересилка байта в порт В мікросхеми 8255

;--- встановлення регістрів порту вводу-виводу
    MOV AL, 10110110B ;біти для каналу 2
    OUT COMMAND_REG, AL ;байт в порт командний регістр

;--- встановлення лічильника
    MOV AX, 2705 ;лічильник = 1190000/440
    OUT CHANNEL_2, AL ;відправка AL
    MOV AL, AH ;відправка старшого байту в AL
    OUT CHANNEL_2, AL ;відправка старшого байту

;--- виклик преривання з клавіатури для зупинки
    MOV AH, 8 ;номер функції преривання 8
    INT 21H ;виклик преривання

```

```

        ;--- виключення звуку
        IN AL,PORT_B    ;отримуємо байт з порту B
        AND AL,11111100B ;скидання двох молодших бітів
        OUT PORT_B,AL    ;пересилка байтів в зворотному напрямку
        ret
    ENDP zvukF1

```

END Start

Опишемо програму більш докладно. На початку роботи програма викликає функцію *display_foo_main*. Вона призначена для виводу повідомлення на консоль для користувача, див. код нижче.

CODESEG

Start:

```

    mov ax, @data      ;
    mov ds, ax

```

Main_cikle: ; Основний цикл програми для інтерфейса користувача

```

;-----
call display_foo_main
;-----

```

Функція *display_foo_main* показана нижче.

;-----SUB-1 display_foo_main-----

PROC display_foo_main

```

    mov ah, 0          ;Функція відображає інтерфейс
                        ;користувача

```

```

    mov al, 3
    int 10h
    mov dx, offset display_message_0
    call display_foo
    mov dx, offset display_message_1
    call display_foo
    mov dx, offset display_message_2
    call display_foo
    mov dx, offset display_message_3
    call display_foo
    mov dx, offset system_message_1
    call display_foo

```

ret

ENDP display_foo_main

Як можна побачити з наданого вище коду, на першому етапі здійснюється очищення екрану, далі послідовно викликається функція *display_foo*, що дає можливість вивести на екран відповідне повідомлення, передача параметрів в функцію здійснюється через регістр *dx*.

Код функції *display_foo* наданий нижче.

```
;-----SUB-2 display_foo-----  
PROC display_foo  
mov ah,9  
int 21h  
xor dx, dx  
ret  
ENDP display_foo.
```

Після виведення повідомлення виконується основний цикл програми.

Його код наданий далі.

Main_cikle: ; Основний цикл програми для інтерфейса користувача

```
;-----  
call display_foo_main  
;-----  
mov ah, 0ah ; ah <- 0ah  
mov dx, offset string ; пересилка в dx начала буфера  
int 21h  
  
xor ax, ax  
mov bx, offset string ;пересилка в bx начала буфера для  
;реалізації адресації зі зміщенням  
mov ax, [bx+1] ;занесення в ax чисельного значення  
;символу ASCII, що відповідає  
;знаку,  
;який введено з клавіатури  
  
shr ax, 8 ;зсув в регістрі ax для виконання  
;ср  
  
ср ax, 063h ; c ascii =63h ; Вибір відповідної функції  
je Count ; ср ax, 062h ; b ascii =62h  
je Beep  
ср ax, 071h ; q ascii =71h  
je Exit  
jmp Main_cikle  
;-----  
Count:  
; any foo for counte  
jmp Main_cikle  
;-----  
Beep:  
mov dx, offset display_message_5  
call display_foo  
call звукF1  
jmp Main_cikle  
;-----  
; Стандартний вихід з програми  
Exit:
```

```

mov dx, offset display_message_4
call display_foo
mov ah, 04Ch
int 21h

```

Аналізуючи вихідний код можна зробити висновок, що в залежності введеного з клавіатури знаку (с, b або q) викликаються відповідні функції. При наборі на клавіатурі і натискуванні Enter – здійснюється розрахунок виразу (в шаблоні програми його немає, його потрібно розробити відповідно завданню лабораторної роботи). При наборі b і натискуванні Enter – викликається звук динаміка, при наборі і натискуванні Enter q здійснюється вихід з програми.

Для управління звуком потрібно використати засоби управління звуком. Для цього використовується діапазон адрес управління пристроями у МПС.

Після описаного виникає запитання, як здійснюється управління пристроями МПС, наприклад перефінійними пристроями, контролером переривань, годинником реального часу, тощо. Саме для цього крім оговореної вище пам'яті у МПС існує окрема ділянка і діапазон, що не належить до ОЗП. Фізична реалізація цей ділянки Вона признається простором портів вводу-виводу. Наведена нижче таблиця містить розподіл адресного простору портів вводу-виводу для IBM PC/XT. При цьому:

- порти 0-FFh відведені для системної плати;
- порти 100h-3FFh відведені для контролерів пристроїв;
- порти, починаючи з 400h, недоступні для системної шини.

Таблиця 3

AT/PS-2	PC/XT	Опис
000-01F	000-00F	Контролер ПДП N 1, 8237A-5
020-03F	020-021	Контролер переривань N 1, 8259A
040-05F	040-043	Таймер (PC / XT: 8253-5, AT: 8254-2)
	060-063	Програмований інтерфейс периферії 8255
060-06F		Контролер клавіатури AT 8042
070-07F		Пам'ять CMOS і маска NMI
080		Діагностичний регістр

080-08F	080-083	Регістри сторінок ПДП 74LS612
090-097		Блок управління каналами PS/2
	0A0	Маска NMI
0A0-0BF		Контролер переривань N 2, 8259A
0C0-0DF		Контролер ПДП N 2, 8237A-5
0F0-0FF		(N2 при MGA)
380-38F	380-38F	Синхронні адаптери: SDLC або BSC N 2
3A0-3AF	3A0-3A9	Синхронний адаптер BSC N 1
3B0-3BF	3B0-3BF	Монохромний адаптер (MGA) + принтер N 1
3C0-3CF	3C0-3CF	Розширений графічний адаптер (EGA) N 1
3D0-3DF	3D0-3DF	Кольоровий графічний адаптер (CGA) и EGA
3F0-3F7	3F0-3F7	Контролер НГМД N 1
3F8-3FF	3F8-3FF	Стик RS-232 N 1

Отже програмне управління пристроями МПС здійснюється через порти вводу-виводу. Доступ до кожного порта контролера може бути здійснений через свої порти вводу-виводу.

Приклад управління портом вводу-виводу і формування звуку показаний у вихідному коді, що наданий далі.

```

IDEAL
MODEL small
STACK 256

MACRO delay time
    local outer
    push cx
    mov cx, time
outer:                                ;зовнішній цикл
    push cx
    mov cx, 0FFFFh
    loop $                            ;внутрішній цикл, стрибати на
                                     ; місці cx раз (9,10)
    pop cx                            ;відновлення cx (11)
    loop outer                        ;cx <-cx-1 і, якщо cx<>0, то перехід outer,
    pop cx
ENDM

```

DATASEG

```
_100Hz DW 11930 ;вихідне значення лічильника ПТ  
len_snd DW 400 ;тривалість звучання
```

CODESEG

Start:

```
;ініціалізація регістра ds  
mov ax,@data  
mov ds,ax  
;програмування таймера  
mov al,0B6h  
out 43h,al ;ПРС ПТ(порт 43h)<-al (2)  
;завантаження буферного регістра 2 таймера  
mov ax,[_100Hz] ;пересилання Nпоч.= 11930=2E9Ah в ax (3)  
out 42h,al ;порт 42h<-МБ11930=9Ah (3)  
mov al,ah ;al<-ah=СБ11930=2Eh (3)  
out 42h,al ;порт 42h<-СБ11930=2Eh (3)  
;ввімкнення каналу 2 таймера та динаміка  
in al,61h ;  
or al,3 ;al<-(alV03h) (4)  
out 61h,al ;порт 61h<-al (4)  
  
delay [len_snd] ;встановлення затримки (див. macros.mac)  
and al,11111100b ;маска вимикання звуку (15)  
out 61h,al ;порт 61h<-al (15)  
mov ax,04C00h ;ax<-04C00h (16)  
int 21h ;виклик переривання DOS 21h (16)  
END Start ;(17)
```

Для переписування змісту стеку до нового масиву можна використати базову адресацію або використати команди управління стеком.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА 8

АРХІТЕКТУРА IA-32 (X86) У REAL ADDRESS MODE

Основне завдання дослідження полягає у розробки програми засобами Асемблер, що реалізує псевдографічний інтерфейс, який показано на рис.19. Під час розробки необхідно додати у меню три додаткових кнопки.

Рисунок - 19 . Меню для вихідного коду файлу *STRMENU.asm*.

При натискуванні першої кнопки на екран виводиться номер робочої групи, ім'я учасників групи - латиницею з використанням переривань DOS.

Далі потрібно повторити функціональність лабораторної роботи 7(див.лаб.раб. 7).

Програма надається в якості одного з варіантів роботи. Можлива своя реалізація програми експерименту.

Етап 1. Розробляється і налагоджується програма, що реалізує простий текстовий інтерфейс – меню.

Етап 2. Розробляються функції що задані. Здійснюється їх тестування.

Етап 3. Функції додаються до програми - інтерфейсу.

Далі у якості прикладу і методичних рекомендацій дається програма, що реалізує інтерфейс наданий у завданні. Під час лабораторної роботи дається можливість реалізувати інтерфейс за власним шаблоном.

```
TITLE    STRMENU (EXE)

.MODEL SMALL
.STACK 64
.DATA

;-----
TOPROW    EQU    08      ;Верхній рядок меню
BOTROW    EQU    15      ;Нижній рядок меню
LEFCOL    EQU    26      ;Лівий стовпчик меню
ATTRIB    DB    ?        ;Атрибути екрану
ROW        DB    00      ;Рядок екрану
SHADOW     DB    19 DUP(0DBH);
MENU       DB    0C9H, 17 DUP(0CDH), 0BBH
            DB    0BAH, ' Add records  ',0BAH
            DB    0BAH, ' Delete records ',0BAH
            DB    0BAH, ' Enter orders  ',0BAH
            DB    0BAH, ' Print report  ',0BAH
            DB    0BAH, ' Update accounts ',0BAH
            DB    0BAH, ' View records  ',0BAH
            DB    0C8H, 17 DUP(0CDH), 0BCH
PROMPT     DB    'To select an item, use <Up/Down Arrow>'
            DB    ' and press <Enter>.'
            DB    13, 10, 'Press <Esc> to exit.'

.386 ;-----

.CODE
A10MAIN    PROC FAR
    MOV     AX,@data
    MOV     DS,AX
    MOV     ES,AX
    CALL    Q10CLEAR      ; Очистка екрану
    MOV     ROW,BOTROW+4

A20:
    CALL    B10MENU       ;Вивід меню
    MOV     ROW,TOPROW+1  ;Вибір верхнього пункту меню
                                ; у якості початкового значення
    MOV     ATTRIB,16H     ;Переключення зображення в інв..
    CALL    D10DISPLY     ;Відображення
```



```

        CALL C10INPUT      ;Вибір з меню
        JMP  A20           ;
A10MAIN ENDP

```

```

;-----
;  Вивід рамки, меню і запрошення...
;-----

```

```

B10MENU PROC NEAR
        PUSHA              ;
        MOV  AX,1301H      ;
        MOV  BX,0060H      ;
        LEA  BP,SHADOW     ;
        MOV  CX,19         ;
        MOV  DH,TOPROW+1   ;
        MOV  DL,LEFCOL+1   ;
B20:    INT  10H
        ;;;;
        INC  DH            ;Наступний рядок
        CMP  DH,BOTROW+2   ;
        JNE  B20           ;
        MOV  ATTRIB,71H    ;
        MOV  AX,1300H      ;
        MOVZX BX,ATTRIB    ;
        LEA  BP,MENU       ;
        MOV  CX,19
        MOV  DH,TOPROW     ;Рядок
        MOV  DL,LEFCOL     ;Стовпчик

```

```

B30:
        INT  10H
        ADD  BP,19         ;
        INC  DH            ;
        CMP  DH,BOTROW+1   ;
        JNE  B30           ;
        MOV  AX,1301H      ;
        MOVZX BX,ATTRIB    ;
        LEA  BP,PROMPT     ;
        MOV  CX,79         ;
        MOV  DH,BOTROW+4   ;
        MOV  DL,00         ;
        INT  10H
        POPA               ;,
        RET

```

B10MENU ENDP

; Натискування клавиш, управління через клавиші і ENTER
; для вибору пункту меню і клавиші ESC для виходу

C10INPUT PROC NEAR

PUSHA ;

C20: MOV AH,10H ;Запитати один символ з кл.

INT 16H ;

CMP AH,50H ;Стрілка до низу

JE C30

CMP AH,48H ;Стрілка до гори ?

JE C40

CMP AL,0DH ;Натиснуто ENTER?

JE C90

CMP AL,1BH ;Натиснуто ESCAPE?

JE C80 ; Вихід

JMP C20 ;Жодна не натиснена, повторення

C30:

MOV ATTRIB,71H ;Кольор символів

CALL D10DISPLY ;

INC ROW ;

CMP ROW,BOTROW-1 ;

JBE C50 ;

MOV ROW,TOPROW+1 ;

JMP C50

C40:

MOV ATTRIB,71H ;Кольор символів і екрану

CALL D10DISPLY ;

;

DEC ROW

CMP ROW,TOPROW+1 ;

JAE C50 ;

MOV ROW,BOTROW-1 ;

C50:

MOV ATTRIB,17H ;Кольор символів

CALL D10DISPLY ;

JMP C20

C80:

MOV AX,4C00H

INT 21H

C90:

POPA

RET

C10INPUT ENDP

;-----

; Забарвлення виділеного рядка

;-----

D10DISPLY PROC NEAR

PUSHA

MOVZX AX,ROW

SUB AX,TOPROW

IMUL AX,19

LEA SI,MENU+1

ADD SI,AX

MOV AX,1300H

MOVZX BX,ATTRIB

MOV BP,SI

MOV CX,17

MOV DH,ROW

MOV DL,LEFCOL+1

INT 10H

POPA

RET

D10DISPLY ENDP

;-----

; Очищення екрану

;-----

Q10CLEAR PROC NEAR

PUSHA

MOV AX,0600H

MOV BH,61H

MOV CX,00

MOV DX,184FH

INT 10H

POPA

RET

Q10CLEAR ENDP

END A10MAI

Коротко розглянемо роботу програми. Якщо натискуємо кнопку клавіатури “стрілка до гори”, курсор зсувається вгору, елемент меню

виділяється синім кольором, як показано на рисунку. Якщо кнопка не відпущена, рух курсору здійснюється з низу до гори, циклічно. При натискуванні кнопки клавіатури “стрілка до низу”, здійснюються такі самі функції, тільки циклічно з верху до низу. При натискуванні Enter здійснюється виділення відповідного елементу меню. При натискуванні Esc здійснюється вихід з програми. Після виходу з програми кольори екрану залишається такими самими.

Скелет вихідного коду програми *STRMENU.asm*. показаний далі.

```

TITLE
        .MODEL SMALL
        .STACK 64;
        .DATA
        ....
        .CODE
A10MAIN PROC FAR
        .....
        CALL Q10CLEAR      ;очистка екрану
A20:    ...
        CALL B10MENU       ; виклик меню
        ...
        CALL D10DISPLY     ;відображення елементів
        ...
        CALL C10INPUT      ;управління меню
        JMP A20             ;основний цикл програми
A10MAIN ENDP
;-----
Відображення меню
;-----
B10MENU PROC NEAR
        PUSHA              ;збереження регістрів
        POPA               ;відновлення регістрів
        RET                ; повернення з підпрограми
B10MENU ENDP
;-----
Управління програмою
;-----
C10INPUT PROC NEAR
        PUSHA              ;
C20:    MOV AH,10H ;
        INT 16H            ;
        CMP AH,50H
        JE C30
        CMP AH,48H        ;
        JE C40
        CMP AL,0DH         ; Натиснута кнопка ENTER?

```

```

        JE      C90
        CMP     AL,1BH      ; Натиснута кнопка ESCAPE?
        JE      C80        ; якщо натиснута, то вихід з підпрограми
        JMP     C20        ; якщо ні, повернення в цикл підпрограми
C30:
.....
C40:
....
C50:
....
C80:
....
C90:
        POPA
        RET
C10INPUT ENDP
;-----
Відображення елементів меню
;-----
D10DISPLY PROC NEAR
        RET
D10DISPLY ENDP
;-----
Очистка і налаштування екрану
;-----
Q10CLEAR PROC NEAR

        RET
Q10CLEAR ENDP
        END     A10MAIN

```

Основний цикл програми представлений підпрограмою *A10MAIN*. Як можна побачити з коду, в основному циклі *A10MAIN* викликаються по черзі чотири підпрограм. Перша реалізує очистку екрану.

```

.....
CALL Q10CLEAR      ;очистка екрану

```

Далі зверніть увагу на мітку, що призначена для основного циклу програми *A20*. Вона визначає межі основного циклу програми, в якому реалізуються три основних підпрограми.

```

A20:  ...
      CALL B10MENU      ; виклик меню
      ...
      CALL D10DISPLY    ; відображення елементів
      ...
      CALL C10INPUT     ; управління меню
      JMP  A20          ; основний цикл програми

```

Після реалізації всіх підпрограм управління повертається на мітку A20. Вихід з програми здійснюється через C10INPUT, про що буде докладніше пояснено далі.

Підпрограми B10MEN, D10DISPLY призначені для відображення меню на екрані і їх можна вивчити з використанням файлу STRMENU.asm. Важливим елементом програми є підпрограма управління програмою C10INPUT, що викликається у головному циклі. Розглянемо її більш докладно. В ній застосовано переривання DOS INT 16H, що реалізує ввід з клавіатури сигналу (символу). Далі здійснюється по черзі перевірка введеного символу (натиснутої клавіші). В залежності від натиснутої клавіші реалізується різний код. Наприклад, якщо натиснута клавіша ESCAPE, то здійснюється перехід на C80: і вихід з програми, без зміни налаштування екрану (див. на фрагмент коду, що наданий далі).

Управління програмою

```
;-----  
C10INPUT PROC NEAR  
    PUSHA                ;  
C20:  MOV  AH,10H        ;  
      INT  16H           ;  
      CMP  AH,50H  
      JE   C30  
      CMP  AH,48H        ;  
      JE   C40  
      CMP  AL,0DH         ; Натиснута кнопка ENTER?  
      JE   C90  
      CMP  AL,1BH         ; Натиснута кнопка ESCAPE?  
      JE   C80            ; якщо натиснута, то вихід з підпрограми  
      JMP  C20            ;якщо ні, повернення в цикл підпрограми  
C30:  
.....  
C40:  
.....  
C50:  
.....  
C80:  
.....
```

```
C90:  
    POPA  
    RET  
C10INPUT ENDP
```

Дозволяється реалізовувати свій варіант реалізації програми. При власної реалізації обсяг коду повинен збільшуватися не більше ніж на 100 % відносно прототипу.

Робота прототипу, меню, що реалізується, показано на рис.20. З цього рисунку можна побачити повідомлення, які виводяться під час нормальної роботи програми і показанні на рис.20 чорною стрілкою.

Рисунок - 20 Результати роботи програми

3 ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТУ ТА ПОРЯДОК ЙОГО ПОДАННЯ

Звіт може представлятися у електронній формі або у роздрукованому вигляді. Звіт бажано подавати без затримок. Затримка не повинна перевищувати одну лабораторну роботу. У випадку більшої затримки оцінка знижується на 1 бал. Загальні вимоги щодо оформлення і захисту лабораторних робіт надані далі.

При виконанні роботи на Асемблері необхідною умовою захисту лабораторної роботи є:

- наявність файлу з *вихідним кодом* ;
- у вихідному коді коментарі з прізвищем, номером групи, номером лабораторної роботи;
- наявність файлу з лістингом програми;
- здатність студента зробити трансліювання файлу вихідного коду;
- здатність студента зробити компонування програми;
- здатність студента здійснити покроковий запуск програми під час налаштування, при цьому студент повинен пояснити змінні в пам'яті програми під час кожного кроку; пояснити призначення кожної інструкції. У випадку необхідності до програми додаються фотографії екранів і відповідні обчислення, що обумовлено у кожній лабораторній роботі.

Код повинен містити необхідні коментарі, його дозволено використовувати під час захисту роботи. У випадку помилок при асемблюванні програми або при її запуску робота до захисту не допускається.

При виконанні роботи на С необхідною умовою захисту лабораторної роботи є:

- наявність файлів з вихідним кодом, вихідний код повинен містити всі потрібні коментарі;
- у основному файлі програми коментарі з прізвищем, номером групи, номером лабораторної роботи;

здатність студента зробити компіляцію проекту;
здатність студента здійснити покроковий запуск програми під час налаштування, поставити точки зупинки і налагоджувати програму;
необхідно пояснити значення змінних.

У випадку помилок при компіляції проекту або при його запуску робота до захисту не допускається.

Додаткові вимоги:

для кожної функції повинен бути прототип з коротким описом параметрів;
під час оформлення роботи забезпечити форматування коду, не допускати неналежного переносу рядків коментарів;

особливості, що виявлені під час реалізації, невідповідність виявленого функціоналу типових функцій з описом у літературі, тощо.

Оцінка знижується на 2 бала за відсутність коментарів до роботи.

4. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. И. Рудаков, К.Г. Фіногенов. Программируем на языке Ассемблера IBM PC. – М.: Горячая линия – Телеком, 2003. – 316 с.
2. Магда Ю.С. Ассемблер для процессоров Intel Pentium.–Спб.: Питер, 2006–410 с.
3. Т. Сван.Освоение Turbo Assembler: Пер. с англ. – 2-е изд. – К.: М.: СПб.: Диалектика, 1996.– 544 с.